

**INTERPRETACIJA
REZULTATA ISTRAŽIVANJA NASILJA NAD
ŽENAMA U REPUBLICI HRVATSKOJ**

**ISTRAŽIVANJE JE PROVEDENO METODOM ANKETE U SKLOPU PROJEKTA
DRUŠTVENI TROŠKOVI OBITELJSKOG NASILJA NAD ŽENAMA**

ZAGREB, 2003.

AUTORICA: Diana Otročak, prof. sociologije

SUPERVIZIJA: dr. sc. Aleksandar Štulhofer

INICIJATOR I NOSITELJ PROJEKTA: Autonomna ženska kuća Zagreb

PROJEKT ODOBRILO I FINANCIRAO: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladih

UVOD

Jesmo li svjesni u koliko se hrvatskih obitelji muškarci i žene ponašaju agresivno? Jesmo li svjesni koliko žena i djece trpi zlostavljanje upravo od onih koji bi im trebali biti najveći izvor podrške i topline?

Ovo je istraživanje usredotočeno na problem zlostavljanja žena kojega su počinitelji bračni/izvanbračni partneri. Agresivnost i nasilničko ponašanje prema ženama uništava samo tkivo društva, jer *kao što čovjek ne završava s granicama svojega tijela ili područja koje neposredno ispunjava svojom djelatnošću, nego tek sa zbrojem svojih učinaka koji se iz njega vremenski i prostorno šire*¹ tako se i posljedice zlostavljanja žena sastoje od cjelokupnosti učinaka koji sežu dalje od puke neposrednosti čina agresije. Kad fizička bol prođe, a ozlijeđeni dijelovi tijela zacijele, posljedice pretrpljenog zlostavljanja ipak ostaju utisnute u osjećajnoj i intelektualnoj sferi žrtve. One zatim nastavljaju djelovati na sve daljnje aktivnosti te osobe, premda često neosviještene.

Agresivno ponašanje nesumnjivo je jedan od najozbiljnijih društvenih problema, a traženje načina da se ono suzbije jedan od najvrjednijih ciljeva kojima možemo posvetiti svoje potencijale i nastojanja. Uvjeren sam da društvene institucije primjerenim intervencijama mogu u znatnoj mjeri suzbiti i suviše raširenu pojavnost zlostavljanja žena. No prije svake društvene akcije, bitno je prepoznati problem, priznati njegovo postojanje, sagledati njegov opseg, oblike i funkcije. Kad bismo još k tome bolje razumjeli (a) fundamentalne uzroke ovog destruktivnog ponašanja; (b) uvjete koji povećavaju vjerojatnost da će neka osoba napasti drugu; te (c) koji su mehanizmi/mjere najučinkovitiji u smanjivanju vjerojatnosti agresivnog ponašanja zaista bismo se mogli nadati zdravijem društvu.

Budući da je istraživanje o zlostavljanju žena u Republici Hrvatskoj koje ovdje prezentiramo provedeno znanstvenom metodologijom i na vjerodostojnom uzorku², rezultati i nalazi dobar su doprinos izgradnji ove baze.

Ali, kad je zlo ustanovljeno, gdje mu je uzrok i što mu može biti lijek?
(Emil Durkheim³)

---

¹ Georg Simmel: **Kontrapunkt kulture** (2001:147); Zagreb: Jesenski & Turk

² Premda konstruktor uzorka (Target d.o.o.) jamči da pogreška uzorka nije veća od +/- 3.1% u društvenim znanostima se ne može govoriti o egzaktnosti podatka, nego samo o većoj ili manjoj vjerojatnosti neke konstatacije. U slučaju nasilja nad ženama možemo pretpostaviti da je podatak o doživljenom zlostavljanju nešto iskrivljen, tj. manji negoli je u stvarnosti. Sama metoda uzorkovanja osigurava nepristranost, no zbog velikog broja odbijanja sudjelovanja u istraživanju (što je uvriježeno kad je tema osjetljiva) možemo pretpostaviti da su odgovore uskratili upravo ispitanice koje žive u težim psihofizičkim okolnostima. Tome u prilog govore i statistički podatci dobiveni na dva kontrolna pitanja kojima je neizravno mjerena rasprostranjenost zlostavljanja žena: (1) *Koliko je vama poznato, da li je vaša najbolja/najvažnija prijateljica ikad doživjela da se muškarac s kojim je (bila) u vezi – muž/partner/dečko – prema njoj ponaša grubo, tj. da je udari ili na neki drugi način fizički povrijedi?*; (2) *Jeste li kao dijete ikad vidjeli da je vaš otac (ili odgojitelj) bio izrazito grub prema vašoj majci (ili odgojiteljici), tj. da ju je gurnuo, udario i sl.?*

Zahvala

Prije svega, i iznad svega, zahvaljujem svim ženama koje su u istraživanju sudjelovale kao ispitanice. Svojom iskrenošću, i samom činjenicom da su odvojile vrijeme potrebno za odgovaranje na brojna pitanja, one su već dale svoj osobni doprinos suzbijanju zlostavljanja. Osobito raduje podatak da je 93% ispitanica na pitanje *Kad biste bili u prilici da na neki način Vi osobno doprinesete zaštiti žena od nasilja, biste li to učinili?* odgovorilo: *da svakako bih* (67%) i *vjerojatno bih* (26%). Usuđujem se vjerovati da je ovo istraživanje samo jedan u nizu koraka koje smo spremne poduzeti kako bismo pomogle onima čiji su životi nepravedno narušeni.

Iskreno hvala i suradnicama Targeta koje su visokom motiviranošću i osobnim zalaganjem prevladale poteškoće koje su i inače sastavni dio anketiranja po kućanstvima, a kad je tema ovako osjetljiva ... Posao koji su ove 33 anketarke preuzele nije se mogao 'naprosto odraditi', već je iziskivao angažman cjelokupne osobnosti i znatan entuzijazam. Posebno želim istaknuti kolegicu Marinu Zec, zatim tim: Mariju Roso, Helenu Radman, Ružicu Roso i Krinku Zelić; te Gordanu Makarić, Sanju Franić i kolegicu Grgulić čiji je pristup istraživanju doista primjeren.

Posebna zahvala supervizoru dr. Aleksandru Štulhoferu, te suradnicama Ines Čavar, prof. psihologije i Maji Orešković, apsolventici sociologije.

Diana Otročak

---

³ Emil Durkheim: **Pravila sociološke metode**. (1999: II, citat iz *De la Division du travail social*), Zagreb: Jesenski & Turk.

SADRŽAJ

- I. UZORAK**
  - 1. DOB
  - 2. KONFESIJSKA PRIPADNOST
  - 3. BRAČNI STATUS
  - 4. REZIDENCIJALNI STATUS
    - 4.1 Zajedničko kućanstvo sa bračnim/izvanbračnim partnerom
    - 4.2 Vlasništvo aktualnog stambenog prostora
    - 4.3 Mjesto boravka
  - 5. POTIGNUTI STUPANJ FORMALNOG OBRAZOVANJA
  - 6. RADNI STATUS
  - 7. FINANCIJSKI STATUS

- II. NALAZI ISTRAŽIVANJA**
  - 1. MIŠLJENJE HRVATSKIH ŽENA
    - 1.1 ... o rasprostranjenosti nasilja nad ženama, društvenoj percepciji tog problema i izravnim konzekvencama takve percepcije
    - 1.2 ... o odgovornosti društva i države
  - 2. NASILJE NAD ŽENAMA UNUTAR BRAČNIH/IZVANBRAČNIH VEZA
    - 2.1 **Operacionalizacija**
  - 3. INTERPRETACIJA PODATAKA O ZLOSTAVLJANJU ŽENA
    - 3.1 **Rasprostranjenost fizičkog zlostavljanja žena u Republici Hrvatskoj**
    - 3.2 **Oblici psihičkog i fizičkog zlostavljanja prema tipu intimne veze žene i muškarca**
      - 3.2.1 Psihičko zlostavljanje
      - 3.2.2 Fizičko zlostavljanje
      - 3.2.3 Kontinuitet zlostavljanja
      - 3.2.4 Seksualno zlostavljanje
  - 4. AGRESIVNOST ŽENA
  - 5. ULOGA DRUŠTVENIH INSTITUCIJA U SANACIJI POSLJEDICA NASILJA NAD ŽENAMA I SUZBIJANJU NASILJA
    - 5.1 **Institucije i ustanove**
    - 5.2 **Procjena kvalitete (ne)dobivene pomoći**
    - 5.3 **Korištenje usluga zdravstvenog sustava**
    - 5.4 **Društveni trošak nasilja nad ženama izražen kroz gubitak radnih dana**
    - 5.5 **Prikriveni ekonomski aspekti nasilja nad ženama**
    - 5.6 **Umorne žene hrvatske**

- III STRUKTURNE PREPREKE SUZBIJANJU I PREVENCIJI ZLOSTAVLJANJA ŽENA (I DJECE)**
  - 1. **Dobna struktura 57% najsiromašnijih žena**
  - 2. **Obrazovna struktura 57% najsiromašnijih žena**
  - 3. **Predrasude i stereotipi**

- IV ZAKLJUČAK**
- V METODOLOŠKI DODATAK**
  - Prilog 1 – Prilog 5

I. UZORAK⁴

Socijalna politika namijenjena područjima poput kontrole i suzbijanja nasilja trebala bi se u najvećoj mjeri oslanjati na vjerodostojne podatke valjanih znanstvenih istraživanja. (Leonard Berkowitz⁵)

U istraživanju ove važne i nadasve osjetljive teme⁶ sudjelovalo je 976 ispitanica dobnog raspona od 18 do 65 godina. Prema metodi uzorkovanja⁷ svaka je osoba ženskog spola, rođena između 1938. i 1985. godine, imala jednaku vjerojatnost da se nađe u uzorku čime se jamči nepristranost.

Prikupljanje podataka metodom licem-u-lice provedeno je na 42 lokacije⁸ i to u Dalmaciji, Istri i Primorju, Lici i Pokuplju, Slavoniji, Sjevernoj Hrvatskoj i Zagrebu. Zbog delikatnosti pitanja i opsežnosti upitnika, u terenskom su radu sudjelovale isključivo osobe ženskog spola - 33 suradnice Targeta, koje su prije anketiranja prošle posebnu pripremu.

Temeljni parametri uzorka – dob, bračni status, rezidencijalni status, stupanj obrazovanja, radni status, religijska pripadnost - sažeto su prezentirani u tablicama i grafičkim prikazima koji slijede.

1. DOB

Tablični prikaz 1 – dobne kategorije ispitanica

KATEGORIJA	FREKVENCIJA	POSTOTAK	kumulativno %
18 – 26 g.	236	24%	24%
27 – 37 g.	261	27%	51%
38 – 48 g.	252	26%	77%
49 – 59 g.	159	16%	93%
60 g. i više	67	7%	100%

⁴ Za konstrukciju reprezentativnog uzorka žena RH angažirani su stručnjaci iz agencije za istraživanje tržišta Target d.o.o., budući da je kvaliteta uzorka jedan od najvažnijih segmenata istraživanja koja pretendiraju na vjerodostojnost podataka, dopustivost generalizacija i ekstrapolacija nalaza istraživanja. Istraživanje nasilja nad ženama metodom ankete provedeno je tako na probabilističkom stratificiranom uzorku čija je maksimalna pogreška +/- 3.1%.

⁵ "Social policies in areas such as the control and reduction of violence should rest as much as possible on good evidence obtained from scientifically sound research, ..." - Leonard Berkowitz, prof. psihologije na fakultetu Wisconsin-Madison i autor jedne od najznačajnijih knjiga s područja socijalne psihologije **Aggression: its causes, consequences, and control**, McGraw-Hill Series in Social Psychology (1993:Preface, XXIII).

⁶ Premda je, prema izvještaju agencije Target, odbijanje sudjelovanja u istraživanju bilo znatno – oko 500 potencijalnih ispitanica - nije nas to iznenadilo. Osim pretpostavljene nespemnosti na odvajanje vremena potrebnog za popunjavanje upitnika, te objektivne zasićenosti stanovništva uzrokovane vrlo čestim ispitivanjem za potrebe tržišno orijentiranih i raznih drugih telefonskih i terenskih anketa, sama tema sa svojom kompleksnošću i propitivanjem intimnih, i često ne ugodnih, iskustava žena velikim je dijelom uzrokom odbijanja. Detaljnije o tome u metodološkom dodatku na kraju teksta.

⁷ Višestapno stratificiran probabilistički uzorak.

⁸ Nažalost, otočni dio naše zemlje uzorkom nije obuhvaćen.

Pitanje: *Koje godine ste rođeni?* smješteno je na sam kraj upitnika. Radi statističkih procedura ova je varijabla transformirana u dobne kategorije⁹ jer je njezin izvorni raspon izrazito velik i kao takav analitički neupotrebljiv.

2. KONFESIJSKA PRIPADNOST

Uz pitanje *Ako ste vjernica, molimo označite onu religiju čijom se pripadnicom osjećate* bilo je ponuđeno osam opcija: nisam religiozna; katoličanstvo; pravoslavlje; islam; judaizam; protestantizam; Jehovini svjedoci; budizam; nešto drugo. Ispitanice su se izjasnile kako slijedi:

Tablični prikaz 2

KONFESIJA	PRIPADNOST KONFESIJ (% ispitanica)
Nisam religiozna	9.6%
Katoličanstvo	84%
Pravoslavlje	3.7%
Islam	0.7%
Judaizam	0%
Protestantizam	0.7%
Jhovini svjedoci	0.3%
Budizam	0.1%
Nešto drugo	0.8%

Sam iskaz o osjećaju pripadnosti određenoj konfesiji ne govori ništa o stvarnoj religioznosti ispitanica, koja se očituje u religijskim praksama, stoga je u upitnik uključeno pitanje o čestoci molitve u privatnosti. Ovaj indikator u najvećoj mjeri oslikava intimnu religioznost, življenje religijskih uvjerenja. Od ukupnog broja ispitanica 17% se nikada same ne mole u privatnosti svog doma; 20% moli se na ovaj način nekoliko puta godišnje; 16% nekoliko puta mjesečno; 16% nekoliko puta tjedno; dok se 31% ispitanica moli svaki dan u privatnosti svog doma.

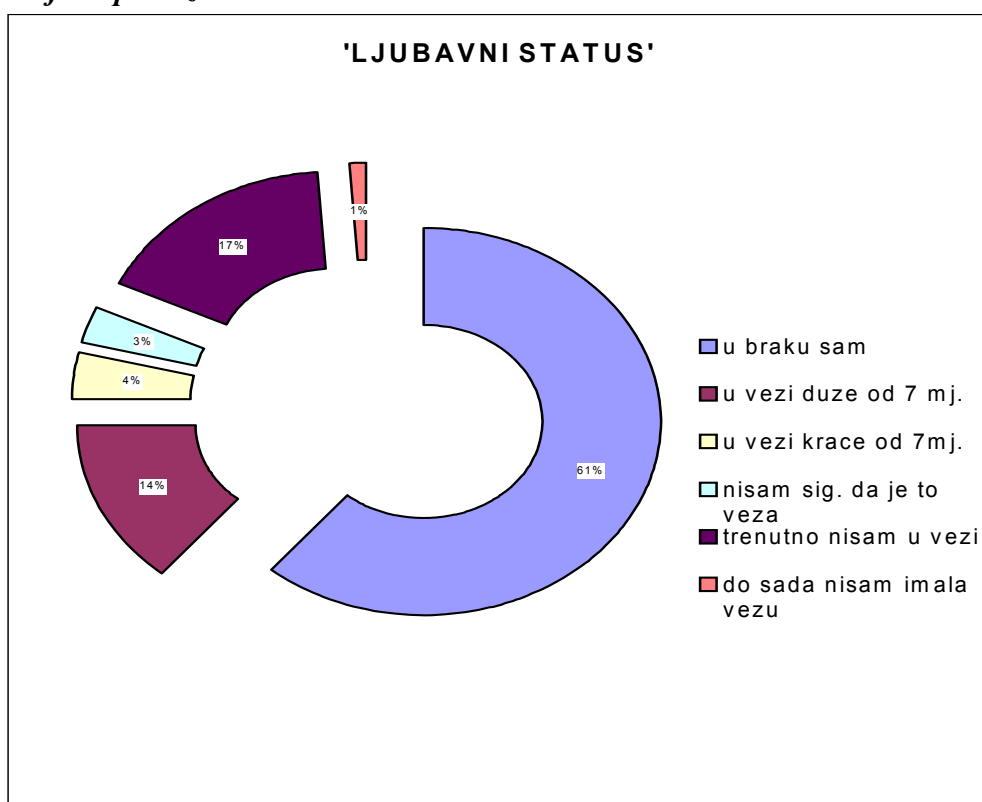
---

⁹ Dobne kategorije konstruirane su prema općenitij i relativno neosjetljivoj pretpostavci socijalnog pozicioniranja (uključenost u sustav formalnog obrazovanja, aktualizacija na tržištu rada) te biološke i demografske zrelosti (napuštanje roditeljskog doma, zasnivanje obitelji, rađanje i podizanje djece). Ovakvo dobno grupiranje zadovoljava potrebe planiranih statističkih analiza, premda određivanje dobnih klastera može slijediti i drugačije kriterije.

3. BRAČNI STATUS

Kako je tema ovog istraživanja specifična, a jedan je od ključnih ciljeva uvid u kontekst u kojemu se događa zlostavljanje žena, osobito je bilo važno odrediti formu odnosa između ispitanice i njezinog sadašnjeg bračnog/izvanbračnog partnera. Uz pitanje *Jeste li trenutno u ljubavnoj vezi ili braku?* postavljeno je 6 opcija: (1) u braku sam; (2) u vezi sam duže od 7 mjeseci; (3) u vezi sam kraće od 7 mjeseci; (4) nisam sigurna može li se moj odnos sa sadašnjim partnerom nazvati vezom; (5) trenutno nisam u vezi; (6) do sada još nisam imala vezu.

Grafički prikaz 1

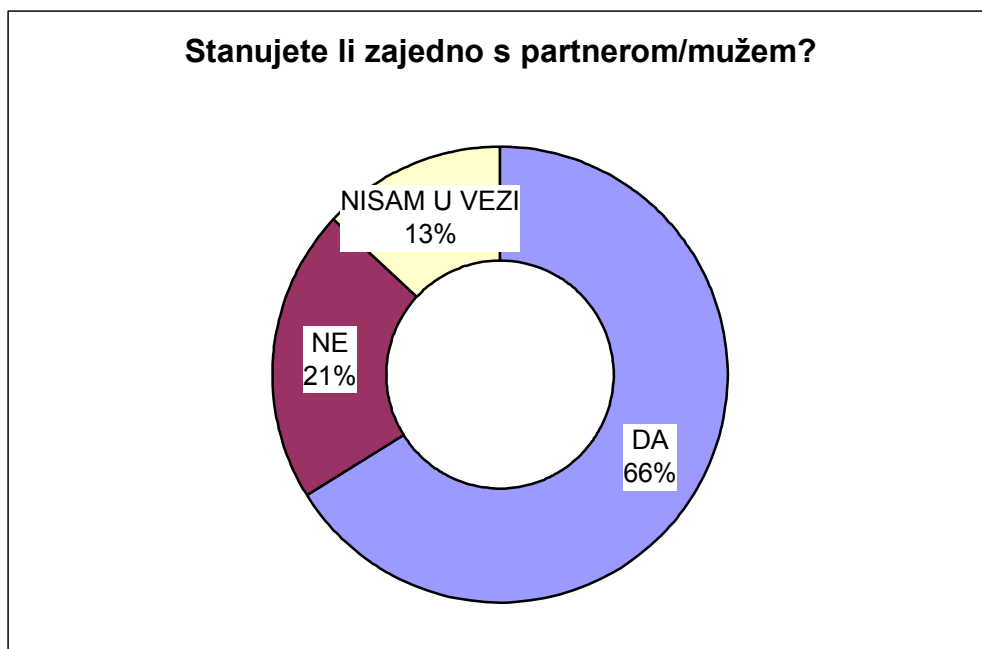
Iz grafičkog prikaza je vidljivo da je relativno mali dio ispitanica trenutno bez partnera: 17% trenutno nije u vezi, a samo 1% još nema iskustvo tzv. romantične ljubavi. Najveći broj ispitanica trenutno je u braku - 61%, dok je 14%, uvjetno rečeno, u ozbiljnoj vezi. U vezi koja traje kraće od 7 mjeseci nalazi se 4% ispitanica, a njih 3% nisu sigurne može li se njihov odnos sa sadašnjim partnerom nazvati vezom.

4. REZIDENCIJALNI STATUS

4.1 Zajedničko kućanstvo sa bračnim/izvanbračnim partnerom

Među konceptualno najvažnije varijable spada i pitanje *Stanujete li zajedno s partnerom/mužem?* jer će odgovori poslužiti kao kriterij selekcije poduzorka za provjeru hipoteza (N = 643 ispitanice). Ovakav će poduzorak omogućiti provođenje komparativnih statističkih analiza obrazovnih i dohodovnih statusa žena i njihovih partnera te analizu utjecaja ovih sličnosti ili razlika na 4 dimenzije kojima mjerimo zlostavljanje žena. Isto tako, na ovom poduzorku moći će se najobjektivnije analizirati podjela uloga prema spolu na varijablama (v17 i v18) koje mjere prosječan utrošak vremena na svakodnevne kućanske poslove.

Grafički prikaz 2

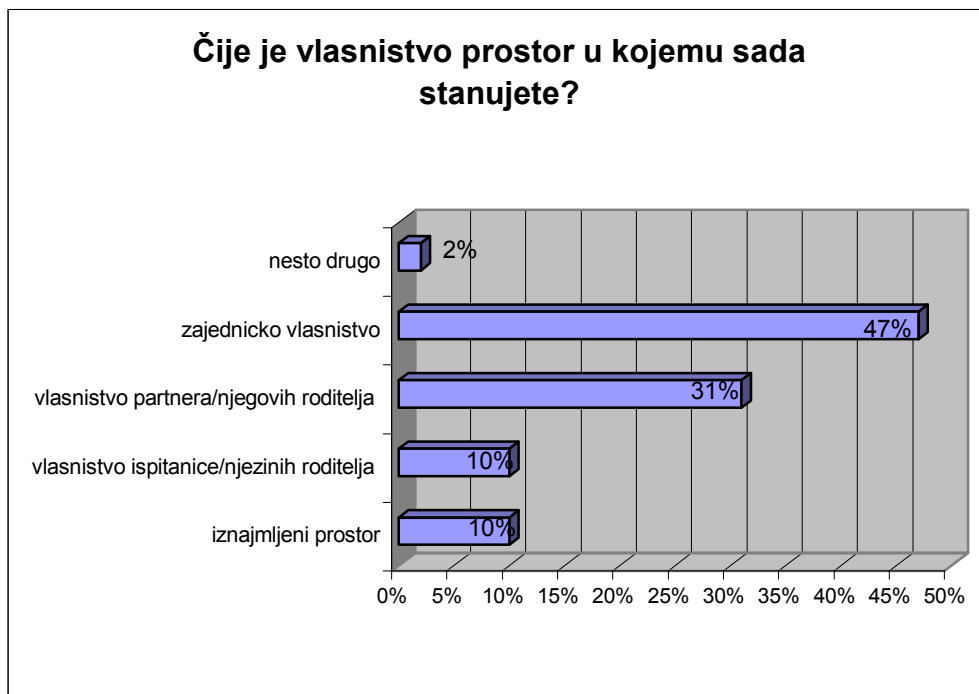

Među ovim ispitanicama koje s partnerom stanuju u zajedničkom kućanstvu najveći je broj u bračnoj vezi – 92%, dok ih je 7.5% u ljubavnoj vezi dužoj od 7 mjeseci, a tek 0.5% u vezi koja traje kraće od 7 mjeseci. Ovaj nalaz u skladu je s podacima prema kojima je kohabitacija rijedak modus veze žene i muškarca u Hrvatskoj. Kod nas se *ljubavna veza* još uvijek iskazuje kroz dva temeljna obrasca: ili 'hodanje' ili 'brak'. Premda bi se objašnjenje moglo djelomice oslanjati na kulturološki aspekt, tj. na tradicionalne društvene norme, bitno realističnijim doima se pristup koji razmatra aspekt ekonomske (ne)samostalnosti potencijalnih parova.

4.2 Vlasništvo aktualnog stambenog prostora

Na pitanje o vlasništvu prostora u kojemu ispitanica trenutno stanuje dobili smo sljedeće odgovore: 9% ispitanica stanuje u prostoru kojega su jednine vlasnice; 10% stanuje u prostoru koji je vlasništvo partnerovih roditelja; 11% stanuje u prostoru koji pripada bračnom/izvanbračnom partneru; 11% stanuje u iznajmljenom stanu (podstanarstvo); u vlasništvu svojih roditelja stanuje 24% ispitanica; u stambenom prostoru kupljenom zajedno sa bračnim/izvanbračnim partnerom stanuje 32% ispitanica. Opciju *nešto drugo* izabralo je 3% ispitanica¹⁰. Osobito je indikativna struktura vlasništva aktualnog stambenog prostora za žene koje sa bračnim/izvanbračnim partnerom imaju zajedničko kućanstvo.

Grafički prikaz 3

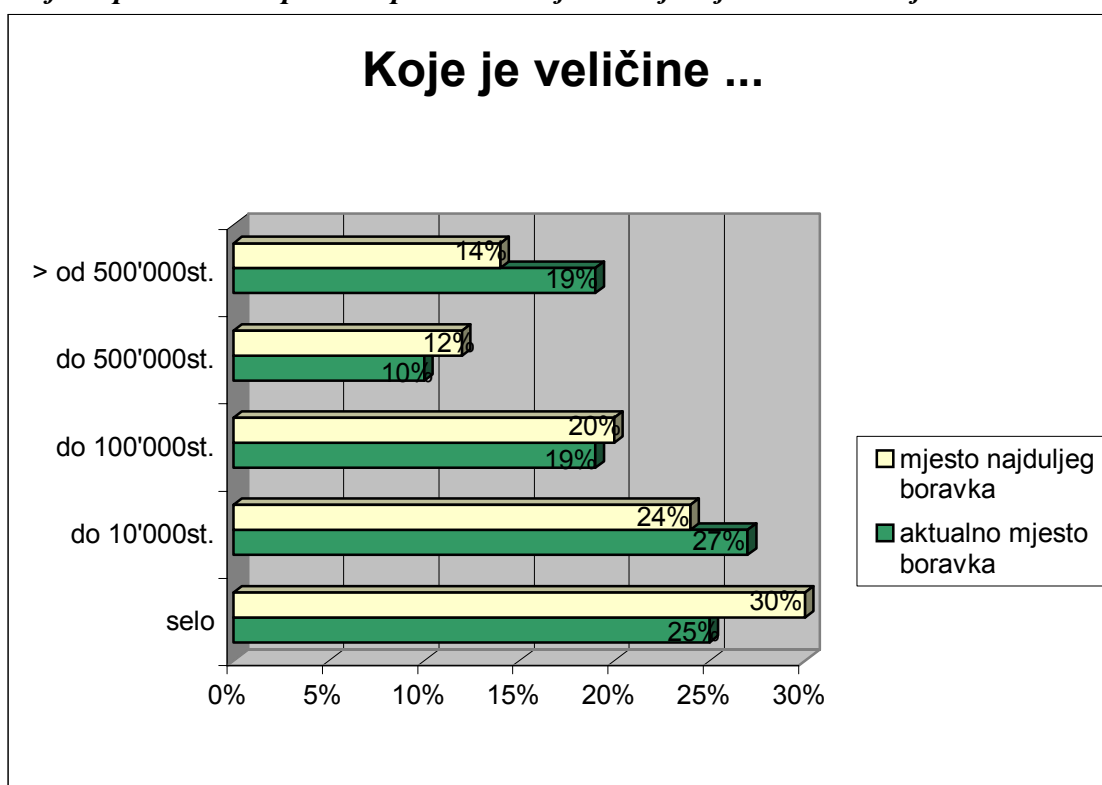

Realno je pretpostaviti da ovakvi vlasnički odnosi imaju izravne implikacije na raspon raspoloživih opcija u slučaju nasilnosti partnera. U poduzorku žena koje sa bračnim/izvanbračnim partnerom žive u zajedničkom kućanstvu samo je 4% žena koje su vlasnice tog stambenog prostora. Partner je vlasnik u 16% slučajeva, dakle 4 puta češće! U vlasništvu partnerovih roditelja stanuje 15% parova, dok u vlasništvu ženinih roditelja stanuje 6% parova.

4.3 Mjesto boravka

Prema mjestu aktualnog boravka 19% ispitanica je sa zagrebačkog područja; 10% ispitanica živi u velikom gradu (od 100'000 do 500'000 stanovnika); 19% u gradu koji ima do 100'000 stanovnika; u manjem mjestu, tj. mjestu čiji broj stanovnika ne prelazi 10'000 živi 27% ispitanica; a 25% živi na selu. Radi optimalne provjere utjecaja dimenzije ruralno/urbano na rasprostranjenost zlostavljanja žena dodatno je mjerena i veličina mjesta najduljeg boravka ispitanica te mjesta rođenja njihovih očeva. Naime, konceptualna je pretpostavka, ako utjecaj uopće postoji, da bi ovaj socijalni okoliš imao značajniju ulogu u oblikovanju vrijednosnog sustava i životnog okvira ispitanica.

Grafički prikaz 4 – usporedni prikaz 2 varijable koje mjere veličinu mjesta boravka

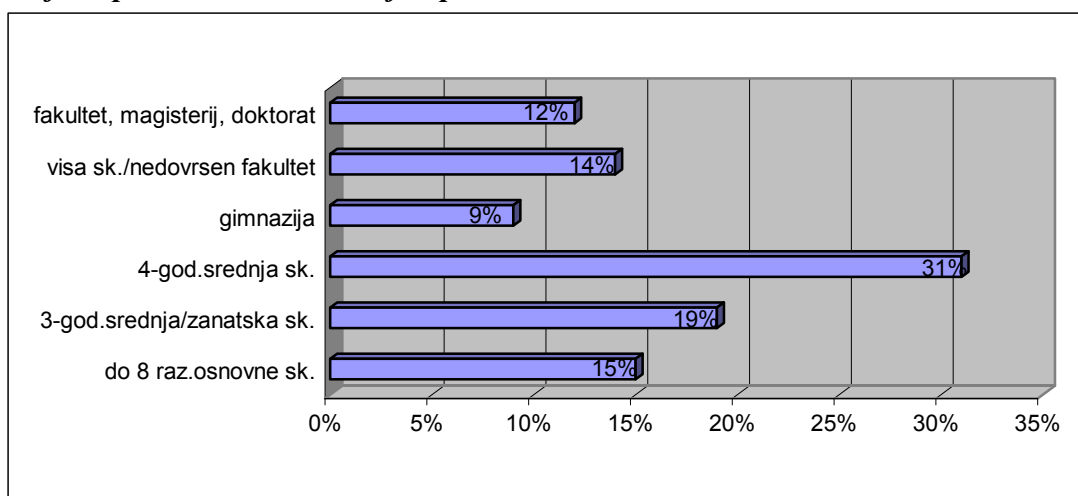

Budući da ovo nije prikaz međusobne povezanosti varijabli, nego usporedba postotaka utemeljena na izvornim odgovorima na dva pitanja u upitniku (frekvencijama), iz ovih se podataka ne smije ništa zaključivati. Ipak, korelacijska analiza je pokazala da su unutardržavni migracijski procesi izrazito slabi kad je u pitanju populacija žena. Veza između dviju varijabli koje se tiču veličine mjesta *gdje ispitanica trenutno živi* (v178) i *gdje je ispitanica provela najveći dio života* (v179) statistički je značajna i vrlo visoka: $p < 0.01$; Spearmanov $\rho = 0.74$; koeficijent kontingencije = 0.81.

¹⁰ Na žalost ne znamo što sačinjava ovu opciju, budući da anketarke nisu dobile uputu da pokušaju saznati

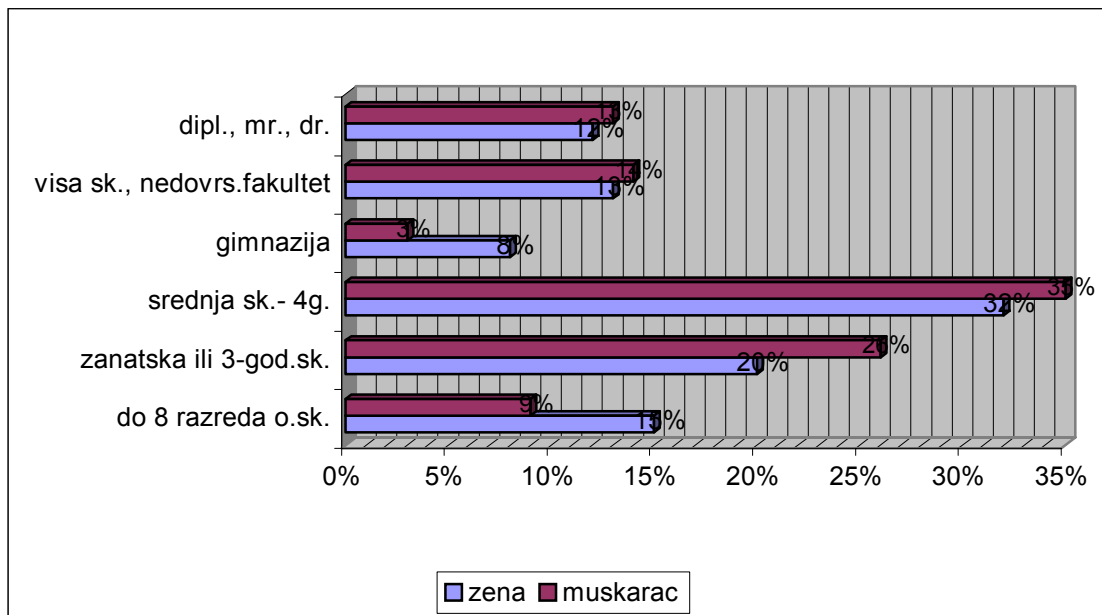
5. POSTIGNUTI STUPANJ FORMALNOG OBRAZOVANJA

Grafički prikaz 5 – obrazovanje ispitanica

Sociološka istraživanja različitih fenomena pokazala su kako je obrazovanost vrlo značajan čimbenik u razumijevanju i objašnjavanju predmeta istraživanja, stoga će se utjecaj ove varijable testirati na svim važnijim pitanjima iz upitnika. Osobita pozornost pridat će se analizi (a) odnosa između postignutog stupnja obrazovanja i osobnog iskustva na četiri dimenzije zlostavljanja/nasilja; (b) utjecaju postignutog formalnog obrazovanja na aktualnu poziciju na tržištu rada i visinu dohotka koji ispitanice ostvaruju. Kako bi se omogućila komparativna analiza ključnih pitanja, a time i dublji uvid u životni kontekst žena i muškaraca, svi su ovi indikatori mjereni na jednakim skalama i za partnere ispitanica. Naredni grafikon prikazuje obrazovanost svih ispitanica i svih muškaraca s kojima su u vezi/braku. Važno je imati na umu da ovo nije prikaz korelacija!

Grafički prikaz 6 – usporedni prikaz obrazovanja žena i muškaraca

Korelacijska analiza stupnja obrazovanja određene ispitanice i njezinog sadašnjeg bračnog/izvanbračnog partnera pokazala je da postoji izražena obrazovna sukladnost između žena i muškaraca koja nije slučajna – povezanost je statistički značajna i visoka: $p < .01$; *Pearsonov $r = .57$* ; *Spearmanov $\rho = .6$* . Detaljan prikaz povezanosti postignute formalne obrazovanosti može se vidjeti u tabličnom prikazu broj 2.

Tablični prikaz 3 – korelacija obrazovanosti žena i njihovih partnera

		Obrazovanje - žena					
		do 8 raz. osnovne škole	zanatska/srednja škola-3 g.	srednja škola-4 g.	gimnazija	viša škola/nedovršen fakultet	dipl., mr., dr.
Obrazovanje- muškarac	do 8 raz. osnovne škole	40%	8%	4%		3%	
	zanatska/srednja škola – 3 godine	41%	52%	19%	15%	11%	6%
	srednja škola – 4 godine	16%	31%	49%	47%	29%	26%
	gimnazija		1%	3%	12%	4%	7%
	viša škola/nedovršen fakultet	3%	7%	16%	14%	29%	16%
	dipl., mr., dr.		1%	9%	12%	24%	45%
	TOTAL	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Načelo *homofilije*, tj. povezivanja sličnih koje je poznato iz teorija međuljudske privlačnosti¹¹, jasno je vidljivo i iz ovih podataka. Pitanje o uzročno posljedičnoj vezi ostaje, dakako, otvoreno: da li mi iz ukupnog korpusa društvenih kontakata (svjesno ili ne) izabiremo upravo one koji su nam obrazovno najbližiji, ili je pak obrazovanje odlučujući element pripadnosti određenom sociokulturnom krugu, koji određujući našu svakodnevnicu determinira i stvaranje intimnih veza, uz sustavno isključenje nepripadnika.

6. RADNI STATUS

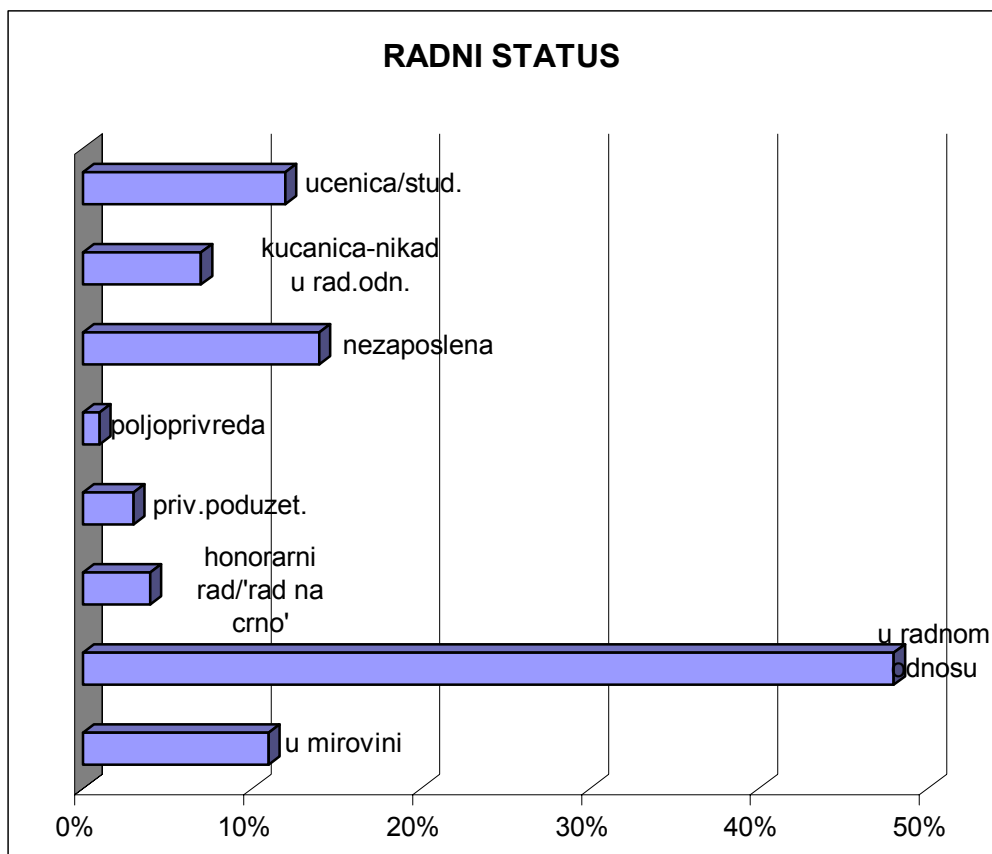
Radni status ispitanica mjereno je kroz 8 kategorija¹²: (1) kućanica, (2) na školovanju, (3) u radnom odnosu, (4) privatna poduzetnica, (5) honorarni rad/rad 'na crno', (6) poljoprivrednica, (7) nezaposlena, (8) u mirovini.

---

¹¹ O tome se elementarne informacije i dobra bibliografija mogu naći u knjizi Donalda C. Penningtona: *Osnove socijalne psihologije*.

¹² U metodološkom dodatku nalazi se i *Uputa za anketiranje* u kojoj su kategorije precizno definirane, i prema kojoj su anketarke asistirale ispitanicama.

Grafički prikaz 7

Uzorkom je obuhvaćeno 12% žena koje su trenutno još u formalnom obrazovnom procesu; 7% žena koje nikad nisu radile za plaću već su stjecajem okolnosti ili vlastitim izborom kućanice; 14% žena trenutno je u statusu nezaposlene osobe; 1% se bavi poljoprivredom; 3% su privatne poduzetnice; 4% žena radi honorarno i/ili 'na crno'; 48% se nalazi u radnom odnosu koji podrazumijeva formalno regulirana prava i obaveze te ostvarivanje mirovinskih i zdravstvenih prava; 11% su umirovljenice. Kad je riječ o muškarcima, sadašnjim partnerima ispitanica (N=792), slika je ponešto drugačija: 5% je još u obrazovnom procesu; 7% su nezaposlene osobe - upola manje nego žene; poljoprivredom se bavi 2%; privatnim poduzetništvom 11% - skoro četiri puta više nego žene; honorarno/'na crno' radi 4%; u radnom odnosu je 59%; u mirovini je 12%.

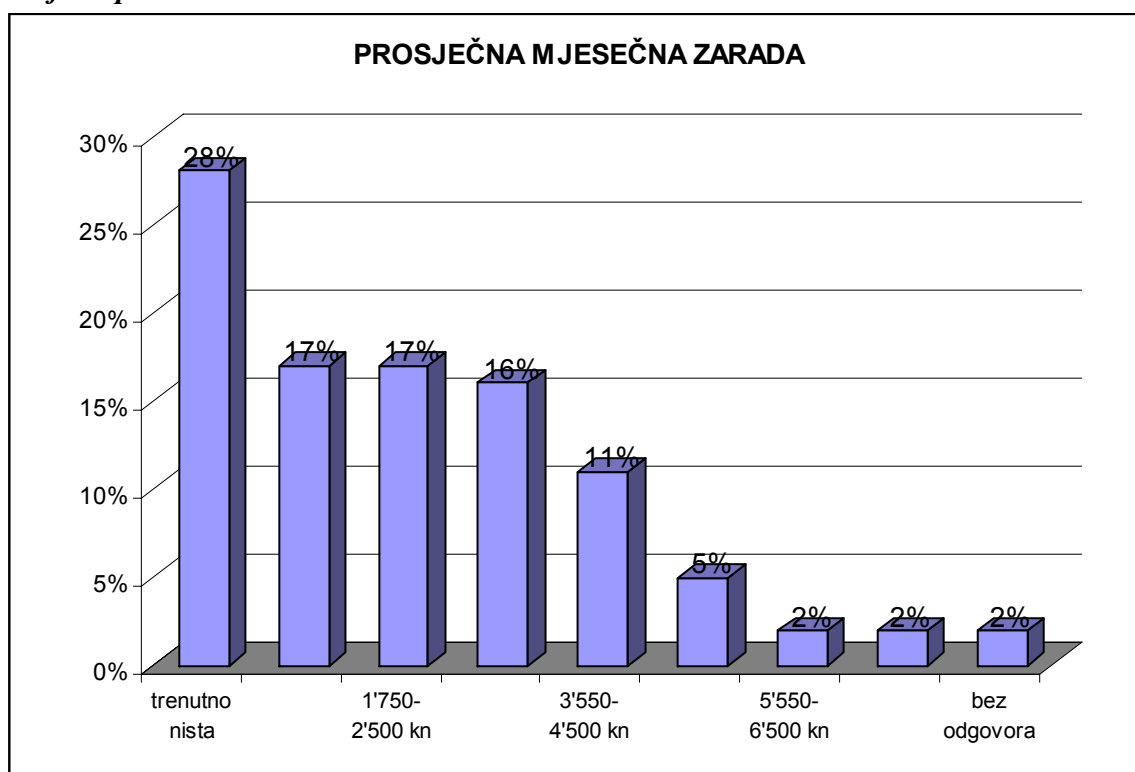
7. FINANCIJSKI STATUS

Podatci o prosječnim mjesečnim prihodima ispitanica vjerojatno su jedan od najvažnijih nalaza ovog istraživanja. Oni jednoznačno ukazuju na temeljnu barijeru unutar konteksta iz kojega se generiraju i (ne)rješavaju bitna pitanja svakodnevnog života žena u

našoj zemlji. Prvo ćemo se osvrnuti na najgrublji statistički prikaz prihoda. Na pitanje *Koliko novaca, u prosjeku, zaradite mjesečno?* dobili smo sljedeće odgovore¹³:

- 28% - nema vlastite zarade;
- 17% - prosječan mjesečni prihod do 1'700 kuna;
- 17% - prosječan mjesečni prihod u rasponu 1'750 – 2'500 kuna;
- 17% - prosječan mjesečni prihod u rasponu 2'550 – 3'500 kuna;
- 11% - prosječan mjesečni prihod u rasponu 3'550 – 4'500 kuna;
- 5% - prosječan mjesečni prihod u rasponu 4'550 – 5'500 kuna;
- 2% - prosječan mjesečni prihod u rasponu 5'550 – 6'500 kuna;
- 2% - prosječan mjesečni prihod viši od 6'550 kuna.

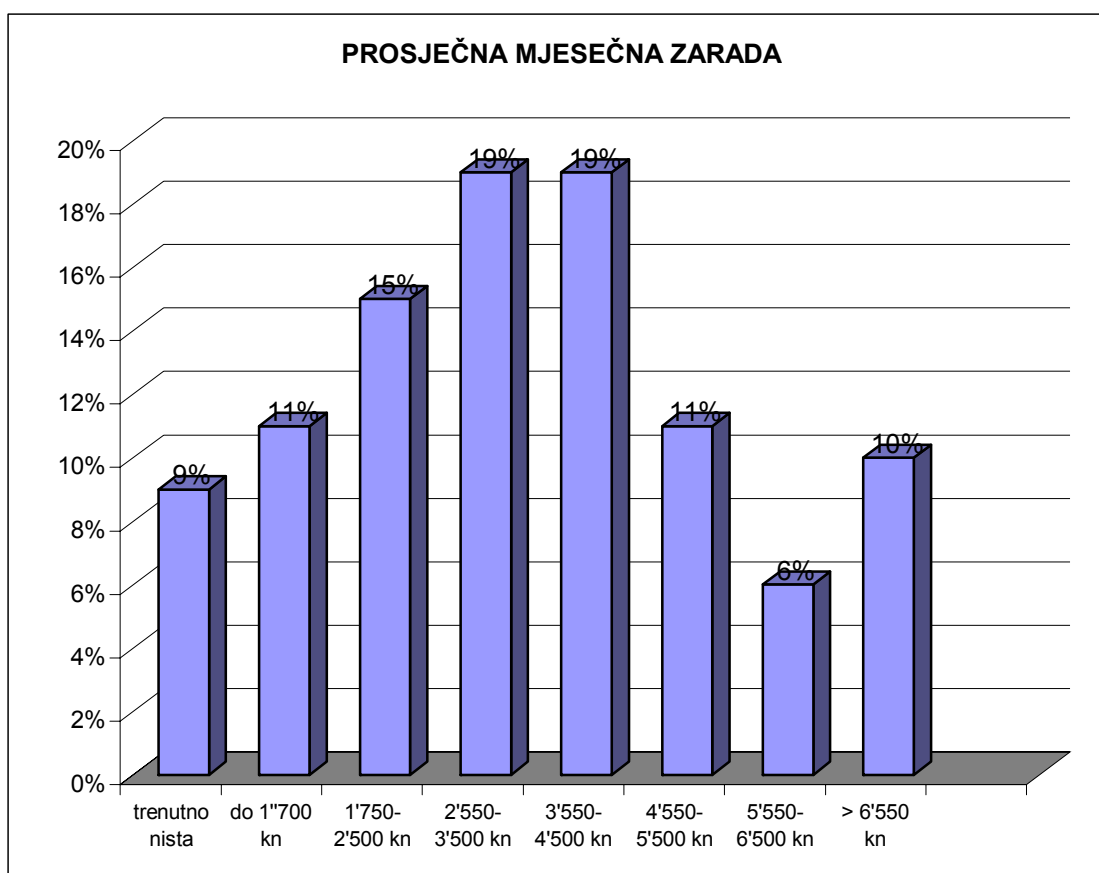
Grafički prikaz 8

Podatci o prosječnoj mjesečnoj zaradi muškaraca s kojima su ispitanice trenutno u bračnoj/izvanbračnoj vezi (N=771) bitno su drugačiji. Dok je među ženama 62% onih čiji prihod ne prelazi 2'500 kuna, u ovoj najnižoj dohodovnoj kategoriji nalazi se 35% muškaraca. Dok tek 9% žena zarađuje više od 4'500 kuna, muškarci su u ovoj kategoriji zastupljeni tri puta češće – 27%! Grafički prikaz broj 8 donosi pregled prosječne mjesečne zarade muškaraca.

¹³ Od ukupnog broja ispitanica u uzorku (976), na ovo je pitanje odgovor uskratilo 18 žena.

Grafički prikaz 9

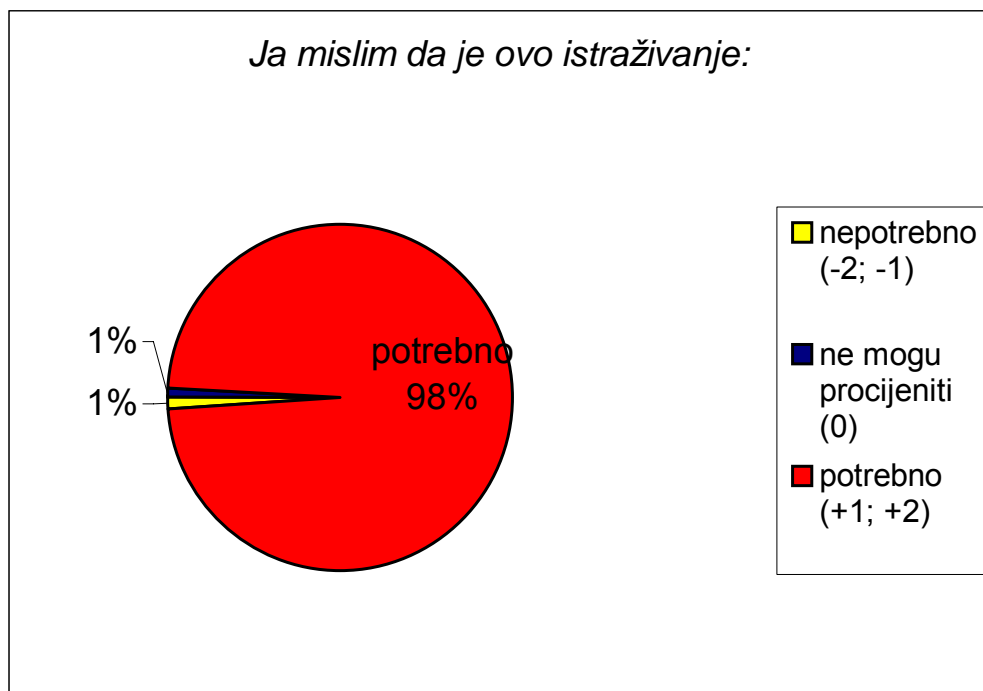

Kako bi se omogućila korektna i temeljita interpretacija ovih podataka, napravljene su dodatne analize kojima se otkriva struktura dohodovnih kategorija prema postignutom stupnju obrazovanja i dobnoj kategoriji.

Nakon opisa uzorka, a prije negoli prijedemo na interpretaciju rezultata statističkih analiza prvog fundamentalnog znanstvenog istraživanja nasilja nad ženama, bitno je istaknuti da su ispitanice gotovo jednoglasno evaluirale ovaj projekt¹⁴ – bez obzira na međusobne dobne, obrazovne, financijske, religijske, iskustvene i ostale različitosti. Očigledno je da populacija žena Republike Hrvatske smatra kako je krajnje vrijeme da se neka pitanja sustavno rasprave, a problemi prestanu ignorirati.

¹⁴ Nakon pitanja iz ankete, zahvale autorice projekta za iskrenost i suradnju, te telefona i e-mail adrese na koju mogu uputiti kritike, prijedloge i sl., slijedio je iskaz o anketnoj situaciji i evaluacija istraživanja. Varijabla je pridružena bipolarna mjerna skala od 5 stupnjeva. Negativan iskaz mogao se dati u dva intenziteta: -2, -1; neutralnost je iskazana nulom (0) u sredini skale; pozitivan iskaz mogao se također dati u dva intenziteta: +1, +2. Ovako postavljena mjerna skala daje dvostruku informaciju. Osim evaluacije u terminima pozitivno/negativno, ona omogućava i očitovanje intenziteta takvog vrednovanja.

Grafički prikaz 10

Osim što se 98% ispitanica izjasnilo da je ovo istraživanje **potrebno**¹⁵, njih 97% smatra ga i **korisnim**¹⁶. Sam pristup problemu, koji su ispitanice procjenjivale na temelju upitnika također je evaluiran najvišim ocjenama: 98% žena procijenilo ga je kao **dobro**¹⁷ i **pametno**¹⁸ (97%). Bez sumnje su i očekivanja od ovog projekta visoka poput evaluacije i povjerenja koje su nam iskazale¹⁹. Razlozi koji su u podlozi ovako pozitivne evaluacije sami će se nametnuti kroz interpretaciju rezultata istraživanja. Oni jasno ukazuju na činjenicu da je u Republici Hrvatskoj prijeko potrebno posvetiti više pozornosti rješavanju ključnih pitanja ženskog životnog okvira.

¹⁵ Varijabla 191: *Ja mislim da je ovo istraživanje: nepotrebno/potrebno*
-2=0.3%; -1=0.2%; 0=1.4%; +1=10%; +2=88%.

¹⁶ Varijabla 192: *Ja mislim da je ovo istraživanje: štetno/korisno*
-2=0.2%; -1=0.1%; 0=2.3%; +1=9.7%; +2=87.7%

¹⁷ Varijabla 193: *Ja mislim da je ovo istraživanje: loše/dobro*
-2=0.1%; -1=0.1%; 0=2%; +1=10.3%; +2=87.4%

¹⁸ Varijabla 194: *Ja mislim da je ovo istraživanje: glupo/pametno*
-2=0.3%; 0=3%; +1=10.9%; +2=85.8%

¹⁹ Tijekom konceptualizacije projekta i konstrukcije upitnika, najviše nas je brinulo kako formulirati pitanja koja detaljno razotkrivaju što se događa u kontekstu partnerskog zlostavljanja, a da pritom dodatno ne povrijedimo one ispitanice koje su tome (bile) izložene. Na kraju upitnika omogućili smo ispitanicama da iskažu kako su se osjećale tijekom odgovaranja na brojna i nerijetko osjetljiva pitanja. Uz bipolarnu skalu od 5 stupnjeva, ponuđeno je 3 para evaluacijskih kategorija: *Ispunjavanje upitnika bilo mi je: naporno/lako; dosadno/zanimljivo; neugodno/ugodno*. Samo se 3% ispitanica odlučilo za opciju *naporno* (3%), a još manji broj za opciju *dosadno* (1%). Kao što smo i pretpostavljali, nešto se veći broj žena osjećalo *neugodno* tijekom ispunjavanja upitnika (5%). Bitno neugodnije su se osjećale ispitanice koje jesu bile izložene nekom od oblika zlostavljanja/nasilja od svog sadašnjeg ili bivšeg bračnog/izvanbračnog partnera (*t-test analiza* pokazala je statistički značajnu razliku između žena koje jesu doživjele zlostavljanje i onih koje nisu: $p=.000$; razlika aritmetičkih sredina=-.51).

II NALAZI ISTRAŽIVANJA

Pitanje koje si možemo postaviti jest što je realnost, što je objektivno? Može li se mišljenje velike većine žena u Republici Hrvatskoj smatrati vjerodostojnim opisom stvarnosti ili se smijemo usuditi otpisati njihove iskaze kao neutemeljene i subjektivne?

1. MIŠLJENJA HRVATSKIH ŽENA

1.1 ... o rasprostranjenosti nasilja nad ženama, društvenoj percepciji tog problema i izravnim konzekvencama takve percepcije

- nasilje nad ženama u Hrvatskoj je **daleko ozbiljniji problem nego što se misli** – smatra 85% ispitanica (13% ne može procijeniti; 2% se s tim ne slaže)
- **žene se uglavnom stide progovoriti** o nasilju kojemu su izložene u vlastitoj obitelji – smatra 87% ispitanica (6% ne može procijeniti; 7% se s tim ne slaže)
- nasilje nad ženama nikako se **ne bi smjelo smatrati isključivo privatnim problemom** tih žena, nego i problemom društva u cjelini – smatra 92% ispitanica (6% ne može procijeniti; 2% se s tim ne slaže)
- zlostavljane žene teško se odlučuju za napuštanje nasilnog muža jer im u našoj zemlji **nitko ne jamči fizičku, pravnu i financijsku zaštitu**²⁰ – smatra 78% ispitanica (10% ne može procijeniti; 12% se s tim ne slaže)
- mjere koje država provodi protiv osoba koje zlostavljaju žene ili djecu su **nedovoljne i preblage** – smatra 91% ispitanica (8% ne može procijeniti; 1% se s tim ne slaže)
- raširenost nasilja nad ženama pokazuje da **država ne štiti ljudska prava** svih svojih državljana – smatra 74% ispitanica (15% ne može procijeniti; 11% se s tim ne slaže)

---

²⁰ Valja napomenuti da su žene, premda brojčano nadmoćan dio stanovništva Hrvatske, ipak marginaliziran dio društva. Naime, nalazi istraživanja koji oslikavaju ekonomsku dimenziju životnog okvira žena u našoj zemlji - struktura vlasništva aktualnog stambenog prostora i prosječan mjesečni prihod žena - jednoznačno pokazuju da bez intervencije društvenih institucija najveći broj žena ne može pokriti elementarne egzistencijske potrebe (smještaj i hranu). Time je prostor strategijskog planiranja budućnosti i razumne samozaštite od zlostavljanja sveden na gotovo ne postojeći. Detaljniji prikaz životnog okvira žena u Hrvatskoj nalazi se u tekstu podnaslova *Umor: posljedica svakodnevnih napora ili psihosomatski odgovor na frustracije?*

1.2 ... o odgovornosti društva i države

- država bi se trebala pobrinuti za **skloništa** gdje bi se žene i djeca – žrtve obiteljskog nasilja – mogle smjestiti i oporaviti – smatra 99% ispitanica (1% se s tim ne slaže)
- država koja zaista želi suzbiti obiteljsko nasilje osigurat će da svaki nasilan čin muškarca nad ženom bude **primjereno kažnjen** – smatra 95% ispitanica (3% ne može procijeniti; 2% se s tim ne slaže)
- u medijima – TV, radio, novine – treba **češće govoriti o problemu** fizičkog nasilja muškaraca nad ženama, i o posljedicama tog nasilja – smatra 95% ispitanica (3% ne može procijeniti; 2% se s tim ne slaže)
- država bi trebala poduprijeti **psihoterapijski rad s nasilnim muškarcima**, u cilju smanjivanja njihove nasilnosti u budućnosti – smatra 94% ispitanica (5% ne može procijeniti; 1% se s tim ne slaže)
- bitan pomak u suzbijanju obiteljskog nasilja može se postići tek kad djeca, u sklopu obvezatnog školskog programa, počnu učiti o **neprihvatljivosti agresivnog ponašanja** i o nenasilnom rješavanju konflikata – smatra 83% ispitanica (15% ne može procijeniti; 2% se s tim ne slaže)
- **obiteljskim zakonom** koji bi omogućavao ozbiljno kažnjavanje nasilnika, te **dosljednom primjenom** tog zakona, sigurno bi se suzbilo nasilje – smatra 82% ispitanica (15% ne može procijeniti; 3% se s tim ne slaže)
- **političarke** (žene) bi mogle puno više doprinijeti rješavanju problema obiteljskog nasilja nego što to sada čine – smatra 82% ispitanica (13% ne može procijeniti; 5% se s tim ne slaže)

2. NASILJE NAD ŽENAMA UNUTAR BRAČNIH/IZVANBRAČNIH VEZA

2.1. Operacionalizacija²¹

U upitniku su operacionalizirana četiri temeljna oblika zlostavljanja: psihičko, ekonomsko, fizičko, i seksualno.

Psihičko zlostavljanje mjerili smo pomoću dva indikatora: (a) verbalna agresija i (b) prijetnje fizičkom agresijom.

Ekonomsko zlostavljanje mjereno je neizravno, tj. kroz samoprocjenu ispitanica o njihovom utjecaju na raspolaganje novcem i donošenje najvažnijih financijskih odluka u kućanstvu. No, budući da je u našoj zemlji izražen problem nezaposlenosti i niskih dohodaka, a k tome su statističke analize radnog i financijskog statusa ispitanica posvjedočile alarmantnu ekonomsku nemoć žena, groteskno je u tom kontekstu pokušati ovu dimenziju suvislo tretirati kao jedan od oblika zlostavljanja žena u bračnim/izvanbračnim vezama²². Kratak osvrt na ovu varijablu nalazi se u tekstu podnaslova

Fizičko zlostavljanje, budući da je u samom fokusu ovog istraživanja, mjereno je detaljno i kroz brojne varijable (30). U skladu s teorijskim konceptom i radnim hipotezama mjeri se obim pojave, oblici fizičke agresije te njihova frekvencija s obzirom na formu odnosa. Prva je varijabla iz ove grupe pitanja posredno mjerena rasprostranjenost fizičke agresije muškaraca prema ženama, a mjeri spoznaju ispitanica o grubostima koje su od svojih partnera doživjele njihove najbolje/najvažnije prijateljice²³. Ta je varijabla (v41) ujedno i jedna od dviju kontrolnih varijabli vezanih uz rasprostranjenost zlostavljanja žena, budući da je bilo opravdano pretpostaviti (a) da će određeni broj potencijalnih ispitanica odbiti sudjelovati u istraživanju, (b) da će jedan broj ispitanica tijekom ispunjavanja upitnika zatajiti vlastite traumatske doživljaje, te (c) da će jedan broj ispitanica zbog verbalne formulacije pitanja o osobnom iskustvu sa zlostavljanjem odgovoriti niječno. Pitanje o osobnom iskustvu sa zlostavljanjem doživljenim od bivšeg ili aktualnog bračnog/izvanbračnog partnera po redoslijedu stoji odmah iza varijable koja posredno mjeri fenomen. Verbalna formulacija

---

²¹ U kontekstu sociološkog istraživanja operacionalizacija znači prevođenje problema ili njegove pojedine dimenzije u varijablu, tj. mjerljiv oblik. Varijabla se sastoji od verbalne formulacije pitanja ili tvrdnje i pridružene mjerne skale.

²² Uz ponešto smisla za crni humor, možemo reći da je možda veće zlostavljanje kad je na ženi odgovornost da u uvjetima nedostatnih financijskih sredstava samostalno donosi najvažnije odluke i bude zadužena za takvo raspolaganje prihodima kućanstva koje će rezultirati uspješnim preživljavanjem iz mjeseca u mjesec.

²³ Prema samoj definiciji institucije najbolje/najvažnije prijateljice, riječ je uvijek samo o jednoj osobi koja u našem aktualnom trenutku zadovoljava ove kriterije. Isto tako, budući da su ovakve veze u velikoj većini zasnovane na reciprocitetu i ekskluzivnosti, te podrazumijevaju relativno veliki afektivni i kognitivni angažman, te utrošak određene količine vremena, većina nas tu poziciju zaprema samo u jednom tuđem životu.

varijable br. 42 glasi: *Da li ste Vi ikad doživjeli nasilje²⁴ od muškarca s kojim sada jeste ili ste bili u vezi/braku?*, a ponuđene opcije odgovora su *da* ili *ne*.

Slijedi set od 26 uzastopnih varijabli (v86 – v117) koje mjere različite oblike fizičkog zlostavljanja diferencirajući formu veze ispitanice i muškarca. Tako su ispitanice za četiri tipa veze – *bivši dečko* (veza bez zajedničkog stanovanja); *bivši partner* (zajedničko stanovanje bez vjenčanja); *bivši muž*; *sadašnji muž/partner/dečko* – odgovarale na specifična pitanja o doživljenom fizičkom zlostavljanju. Ovaj set pitanja slijedi logiku gradacije - počinje 'blažim', a završava teškim zlostavljanjem: od (1) **grubog guranja, drmanja, povlačenja za kosu, uši i sl.**, preko (2) **gađanja predmetima**, (3) udaraca otvorenim dlanom – **pljuska, šamar**, (4) udaraca **šakom ili nogom**, do (5) **premlaćivanja**, (6) **davljenja**, (7) **prijetnji oružjem** i (8) **ozljeđivanja oružjem**.

Kontinuitet fenomena, ili drugim riječima, postojanost fizičkog zlostavljanja u vremenu te njegov intenzitet, mjeri se frekvencijom navedenih oblika zlostavljanja u proteklih 6 mjeseci (v149).

Posljednje pitanje vezano uz fizičko zlostavljanje žena tiče se konteksta ispitaničinog djetinjstva i ponašanja roditelja, kojega je tijekom odrastanja bila svjedokinjom (v166). Mnogi znanstvenici, osobito s užeg područja bihevioralne psihologije i socijalne psihologije općenito, smatraju kako je *učenje po modelu* ključan element oblikovanja osobnosti. Prema njihovim hipotezama veća je vjerojatnost da će fizičko zlostavljanje doživjeti (i ostati u takvoj relaciji) osobe koje su tijekom djetinjstva internalizirale model fizičke agresije kao metodu rješavanja konflikta. Pitanje u upitniku glasi: *Jeste li kao dijete ikad vidjeli da je vaš otac (ili odgojitelj) bio izrazito grub prema vašoj majci (ili odgojiteljici), tj. da ju je gurnuo, udario i sl.?* Pridružena mjerna skala ima 5 stupnjeva: (1) da, vidjela sam jednom; (2) da, vidjela sam više puta; (3) nisam vidjela, ali znala sam da se dogodilo; (4) nisam vidjela, jer se nije nikad dogodilo; (5) živjela sam samo s jednim roditeljem/odgojiteljem. Analize će pokazati postoji li statistički značajna razlika s obzirom na 'slike iz roditeljskog doma' između grupe ispitanica koje jesu i grupe ispitanica koje nisu osobno doživjele fizičko zlostavljanje od partnera. S druge strane, pitanje o fizičkom zlostavljanju majke ima dodatnu funkciju u istraživanju; ono

---

²⁴ Ova bi varijabla vrlo vjerojatno dala objektivniju informaciju da je u verbalnoj formulaciji umjesto pojma *fizičko nasilje* korišten pojam analogan prethodnom pitanju - *grubo ponašanje(s namjerom da se nanese fizička bol ili povreda)*. Mnoge žene sasvim razumljivo neke oblike fizičke grubosti doživljene od partnera ne podvode pod definiciju pojma nasilje (koja, dakako, nije bila uključena u upitnik). Smatram osobnim metodološkim propustom što sam na insistiranje inicijatora i nositelja projekta u formulaciju ove varijable unijela pojam *nasilje*. Pretpostavljena pogreška mogla se neutralizirati uvođenjem dvije dodatne opcije odgovora: *nisam sigurna da se to što mi se dogodilo može nazvati nasiljem* i *ne želim odgovoriti*, što također nije učinjeno. Ovi su propusti nadoknađeni dodatnim statističkim procedurama koje sam koristila u obradi podataka, te kontrolnim varijablama koje rasprostranjenost fizičkog zlostavljanja mjere neizravno.

je druga kontrolna varijabla čiji rezultati doprinose objektivnijem procjenjivanju broja žena izloženih partnerovoj fizičkoj agresiji.

Seksualno zlostavljanje mjereno je jednom varijablom (v151): Uzevši u obzir sve vaše dosadašnje veze, koliko često ste imali spolni odnos na izričit zahtjev dečka/partnera/muža, a **protiv svoje volje**? Statističke analize će pokazati jesu li fizičko i seksualno zlostavljanje povezane pojave, te kakav je utjecaj pretrpljenog seksualnog nasilja na agresivnost žena. Testirat će se i implikacije ovih traumatskih doživljaja na subjektivnu i objektivnu dobrobit žrtava.

3. INTERPRETACIJA PODATAKA O ZLOSTAVLJANJU ŽENA

3.1 Rasprostranjenost fizičkog zlostavljanja žena u Republici Hrvatskoj

Prva varijabla kojom je mjereno fizičko zlostavljanje žena u našoj zemlji odnosi se na spoznaju ispitanice o iskustvima njezine najbolje prijateljice. Ova neizravna mjera rasprostranjenosti zlostavljanja žena vjerojatno najrealnije oslikava opseg agresivnog ponašanja muškaraca prema ženama u bračnim/izvanbračnim vezama.

Na pitanje: *Koliko je vama poznato, da li je vaša najbolja/najvažnija prijateljica ikad doživjela da se muškarac s kojim je (bila) u vezi – muž/partner/dečko – prema njoj ponaša grubo, tj. da je udari ili na neki drugi način fizički povrijedi?* ispitanice su odgovorile²⁵:

➤ <i>ne znam</i>	12%
➤ <i>nikad</i>	59%
➤ <i>jednom</i>	12%
➤ <i>nekoliko puta</i>	13%
➤ <i>često</i>	2%
➤ <i>vrlo često</i>	2%

Ukoliko odgovor *ne znam* uzmemo s rezervom, onda sa sigurnošću možemo tvrditi da samo **59% žena nikad nije doživjelo fizičko zlostavljanje kojega je počinitelj bračni/izvanbračni partner.**

S druge strane, konceptualno gledano, ova je varijabla služila kao uvod u emotivno teška pitanja o osobnim iskustvima sa zlostavljanjem. Psihološki efekt koji se očekivao odnosi se na povećanje spremnosti da se iskreno progovori o iskustvima na koja većina žena

---

²⁵ Od ukupnog broja ispitanica (976) odgovor je uskratilo njih 20 (2%).

misli sa stidom. Nakon što je ispitanica osvijestila traumatska iskustva prijateljice, lakše je iznijela i vlastita²⁶ (*egalitarni sindrom*).

Budući da je verbalna formulacija ovog pitanja bitno oštrija, odgovori ispitanica oslikavaju doista teške slučajeve zlostavljanja. Pitanje glasi: *Da li ste Vi ikad doživjeli fizičko nasilje od muškarca s kojim sada jeste ili ste bili u vezi/braku?*

- *Da* 21%
- *Ne* 79%

Odgovori su porazni, jer proizlazi da je **svaka 5 žena u Republici Hrvatskoj barem jednom** imala traumatsko iskustvo zlostavljanja od osobe s kojom je u intimnoj relaciji.

Fizičko zlostavljanje žena u našoj zemlji dodatno je neizravno mjereno varijablom koja se odnosi na obitelj ispitanice i njezinu svjesnost o agresivnom ponašaju kojemu je bila izložena njezina majka. Na pitanje *Jeste li kao dijete ikad vidjeli da je vaš otac (ili odgojitelj) bio izrazito grub prema vašoj majci (ili odgojiteljici), tj. da ju je gurnuo, udario i sl.?* ispitanice su odgovorile²⁷:

- *Da, vidjela sam jednom* 9%
- *Da, vidjela sam više puta* 14%
- *Nisam vidjela, ali znala sam da se dogodilo* 13%
- *Nisam vidjela, jer se nije nikad dogodilo* 64%

Dakle, možemo zaključiti da su djeca u najmanje 36% hrvatskih obitelji svjedoci fizičkog zlostavljanja majki (ili odgojiteljica) kojega su počinitelji vlastiti očevi (ili odgojitelji). Prema ovim podacima **svaka je treća žena u našoj zemlji barem jednom bila žrtva fizičke agresije svog bračnog/izvanbračnog partnera.**

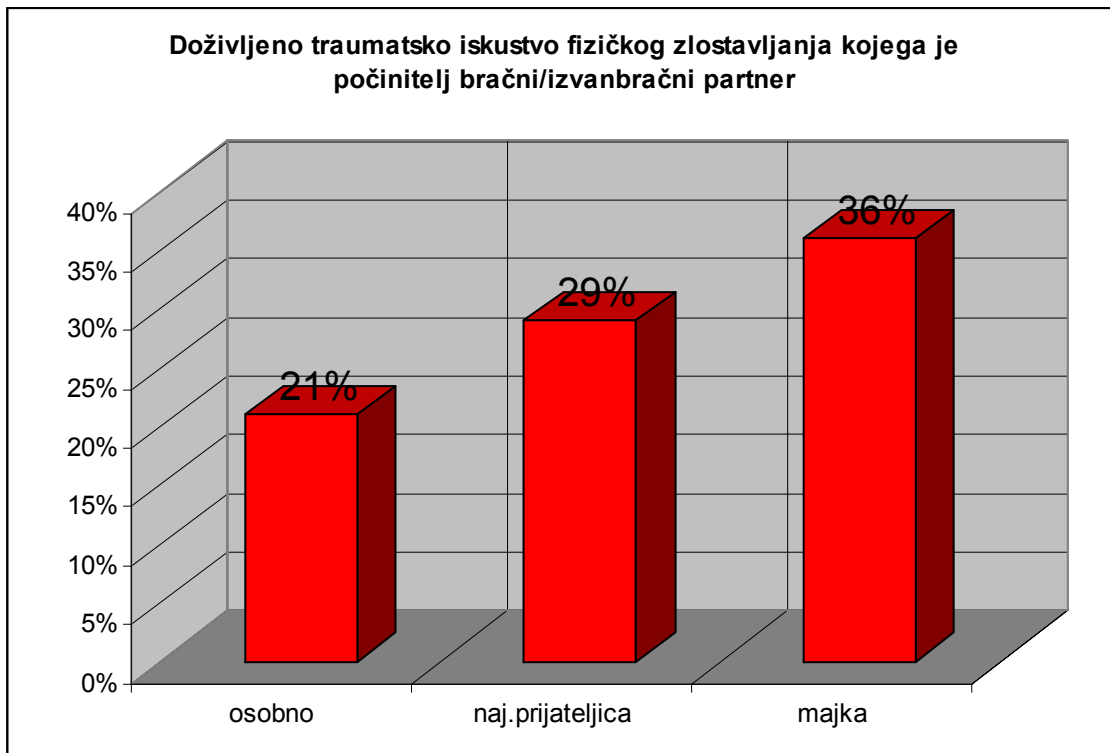
Grafički prikaz br. 10 donosi komparativan pregled triju varijabli kojima je mjereno fizičko zlostavljanje žena u Republici Hrvatskoj.

---

²⁶ Ispitanice koje su na pitanje o 'ljubavnom statusu' odgovorile da *do sada još nisu imale vezu* isključene su iz analize (N=965; *missing*=4).

²⁷ Iz analize su isključene ispitanice koje su odrastale samo uz jednog roditelja, tj. čije majke nisu imale bračnog/izvanbračnog partnera. Također su isključene ispitanice koje su na ovo pitanje uskratile odgovor – 3%. Time je uzorak umanjnjen za 53 ispitanice, tj. N=923.

Grafički prikaz 11 – fizičko zlostavljanje žena

Vjerojatno je najtočniji pokazatelj rasprostranjenosti muške agresije nad ženama unutar bračnih/izvanbračnih veza prosječna vrijednost ovih triju varijabli. Taj podatak je alarmantan: minimalno 29% žena u našoj zemlji doživjelo je fizičko zlostavljanje od svojih intimnih partnera! Ako ovome dodamo podatak da je

Možemo smatrati da je ovim istraživanjem po prvi puta u Republici Hrvatskoj vjerodostojno konstatiran opseg fizičkog zlostavljanja žena kojega su počinitelji bračni/izvanbračni partneri. Nalazi su zastrašujući i obvezuju na sustavnu i učinkovitu intervenciju upravljenu suzbijanju nasilja nad ženama.

3.2 Oblici psihičkog i fizičkog zlostavljanja prema tipu intimne veze žene i muškarca

U analitičkim postupcima iz uzorka su isključene ispitanice koje određeni tip intimne veze nisu imale ili na ovo pitanje nisu odgovorile. Tip intimne veze mjereno je pomoću 4 kategorije: *bivši dečko – veza bez zajedničkog stanovanja; bivši partner – zajedničko stanovanje bez vjenčanja; bivši muž; sadašnji muž/partner/dečko*.

3.2.1. PSIHIČKO ZLOSTAVLJANJE

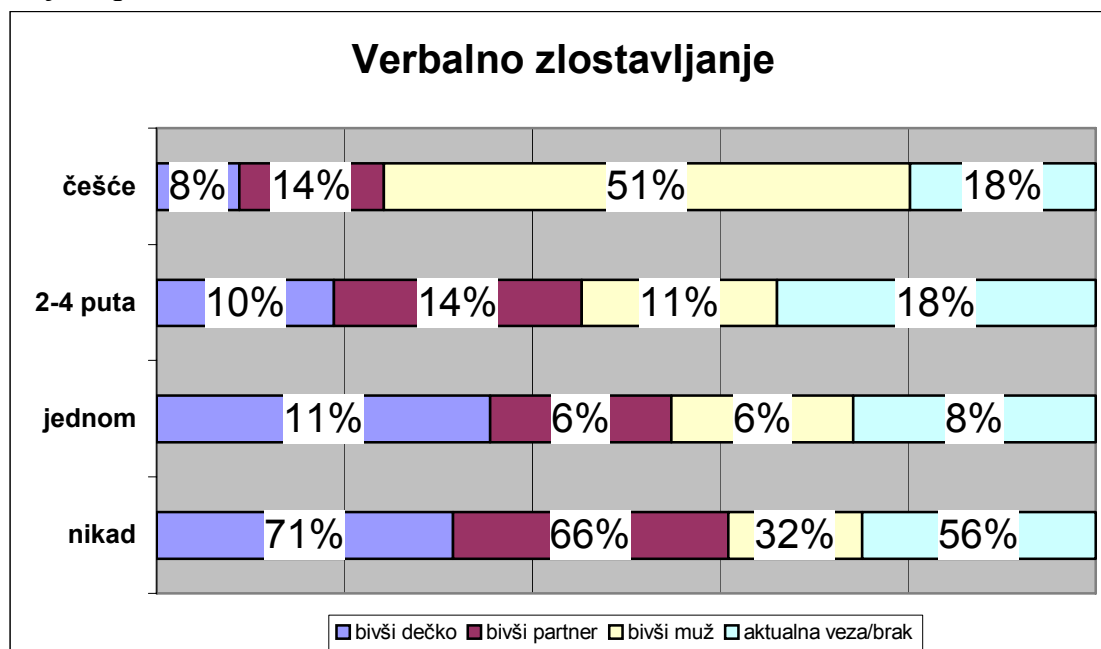
Psihičko zlostavljanje žena mjereno je kroz dvije varijable: (1) verbalno zlostavljanje i (2) prijetnje fizičkim zlostavljanjem.

1. Verbalno zlostavljanje

Naredni podatci odnose se na verbalno zlostavljanje koje podrazumijeva *vikanje, psovke, vrijeđanje i nazivanje pogrđnim imenima*.

Verbalno zlostavljanje žene najčešće doživljavaju u brakovima koji završe rastavom. Od bivših muževa, tj. partnera s kojima su bile u disfunkcionalnom braku čak je 68% ispitanica²⁸ doživjelo ovaj vid psihičkog zlostavljanja. U aktualnoj intimnoj vezi – od sadašnjeg muža/partnera/dečka – verbalno zlostavljanje doživjelo je 44% žena.²⁹ Od bivših partnera ovaj vid zlostavljanja doživjelo je 35% žena³⁰, a u bivšim vezama tipa *hodanja* njih³¹ 29%. Detaljan prikaz rasprostranjenosti i čestote verbalnog nasilja s obzirom na tip intimne veze može se vidjeti u sljedećem grafikonu.

Grafički prikaz 12

²⁸ N=138

²⁹ N=787

³⁰ N=109

³¹ N=625

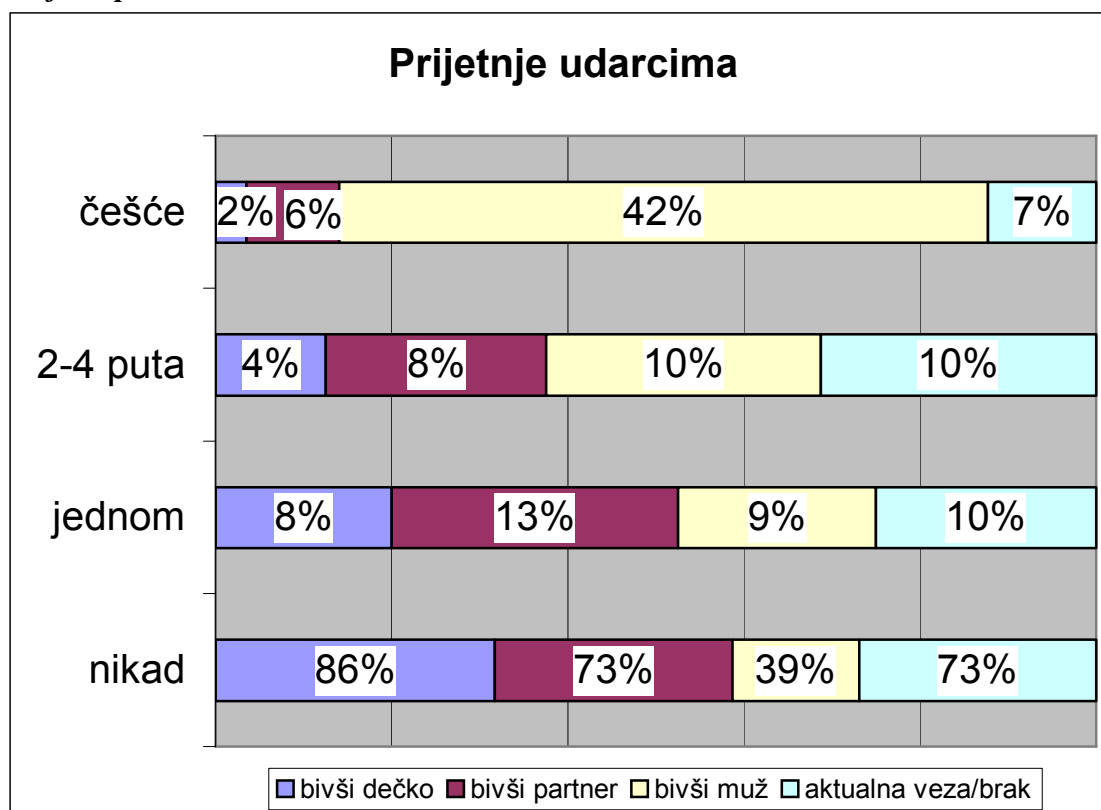
Ovi podatci svjedoče da je svaka druga rastavljena žena u bivšem braku bila izložena ozbiljnom psihičkom zlostavljanju. Nažalost, i od aktualnih partnera žene neprihvatljivo često doživljavaju verbalno zlostavljanje – svaka peta žena.

2. *Prijetnje fizičkim zlostavljanjem*

Pitanje u upitniku glasi: *Koliko često se dogodilo da vam je muškarac s kojim ste bili ili sada jeste u vezi zaprijetio da će vas udariti?*

I u ovom obliku psihičkog zlostavljanje žena najčešći su počinitelji bivši muževi. U disfunkcionalnom braku koji je završio rastavom 61% žena je od tadašnjih muževa doživjelo prijetnju fizičkim zlostavljanjem. Ispitanice su ovakve prijetnje najrjeđe doživljavale od muškaraca s kojima su *hodale*. Detaljnije u grafičkom prikazu koji slijedi.

Grafički prikaz 13

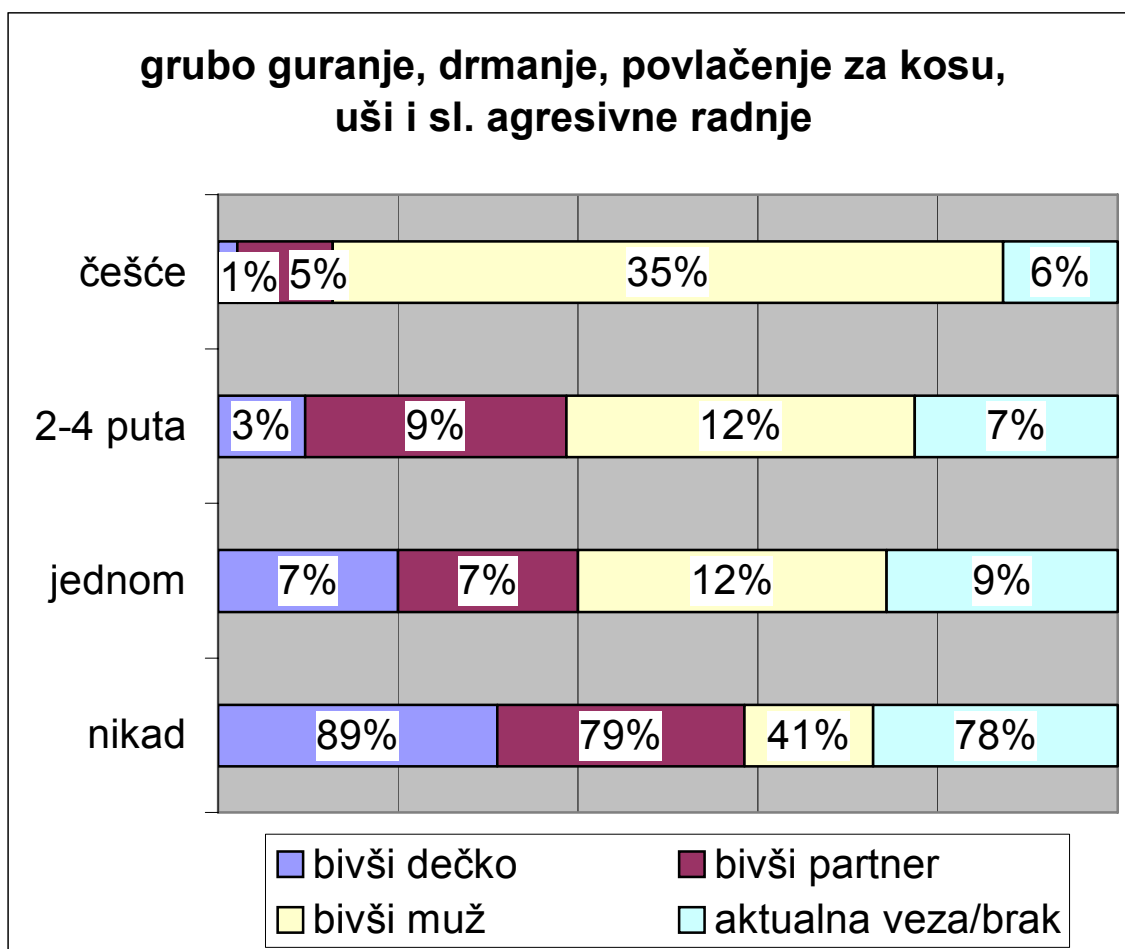
Žalosna je činjenica da je u aktualnim vezama čak 27% žena doživjelo prijetnju fizičke agresije, što je više od svake četvrtke žene koja je trenutno u vezi ili braku. Iz podataka je očito kako je zabrinjavajuće velik broj žena u našoj zemlji izložen psihičkom zlostavljanju čije je posljedice teško procijeniti, a gotovo nemoguće dokazati.

3.2.2 FIZIČKO ZLOSTAVLJANJE

1. *Grubo guranje, povlačenje za kosu, uši i sl. agresivne radnje*

Prva u nizu varijabli koje mjere fizičko zlostavljanje odnosi se na agresivne postupke, izvedene u ljutnji i s namjerom zastrašivanja i povrjeđivanja žene, kao što je *grubo guranje, povlačenje za kosu, uši i sl.* I opet su bivši muževi najčešći počinitelji ovakve agresije – 59% rastavljenih žena iz uzorka doživjelo je ovaj vid zlostavljanja, dok je od sadašnjeg muža, izvanbračnog partnera ili dečka isto doživljava 22% ispitanica.

Grafički prikaz 14

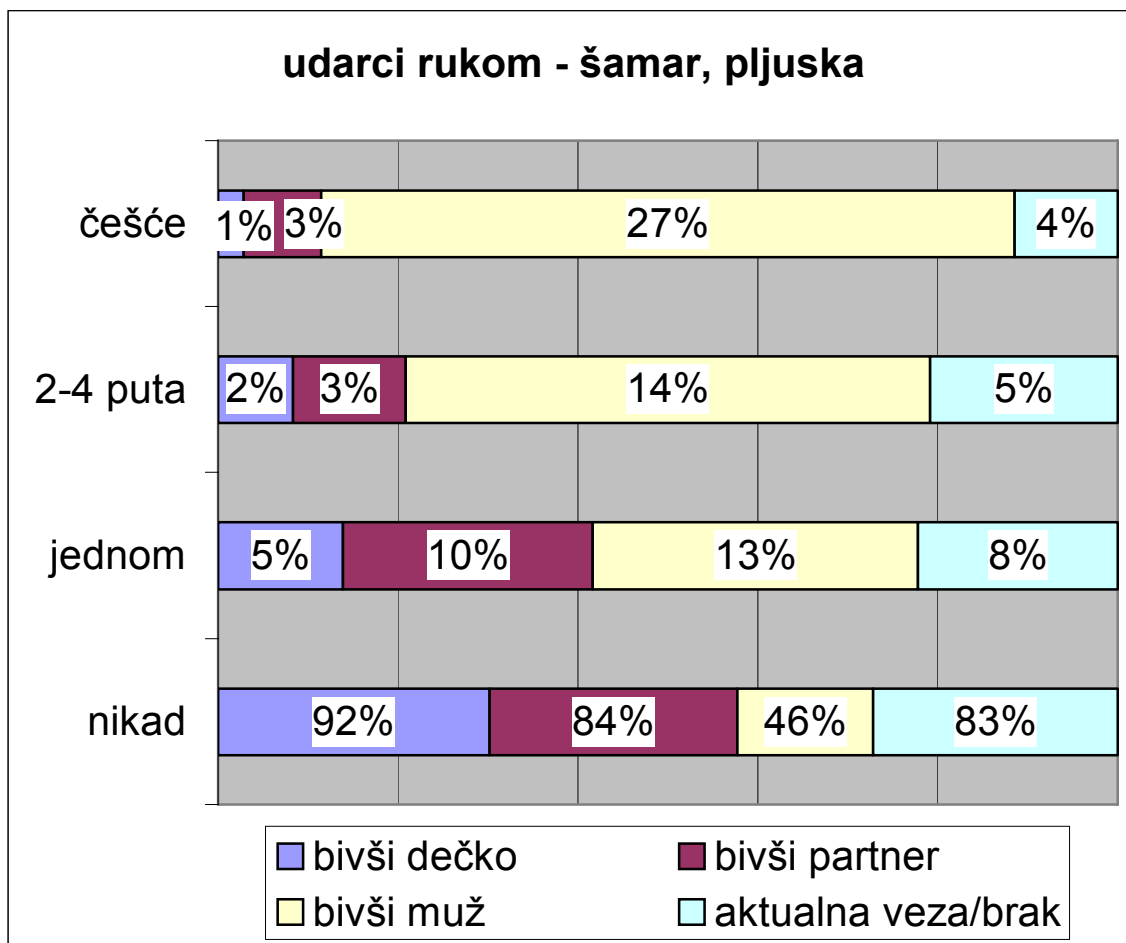
Osim što je više od polovice rastavljenih žena doživjelo zlostavljanje ovog tipa, bivši muževi 'prednjače' i u čestoci agresije – u 35% slučajeva izvršili su zlostavljanje češće od 5 puta (od toga 26% 8 ili više puta).

2. Gađanje predmetima

Agresivnost iskazana bacanjem predmeta s namjerom da se žrtvu fizički povrijedi ili u najmanju ruku uplaši nije toliko rasprostranjena: od bivšeg dečka to je doživjelo 3% žena; od bivšeg partnera 8%; u sadašnjoj vezi/braku 10% žena – i to polovica njih češće od 2 puta; od bivšeg muža ipak vrlo mnogo njih – 39% posto.

3. Udarci rukom, tj. otvorenim dlanom (pljuska, šamar)

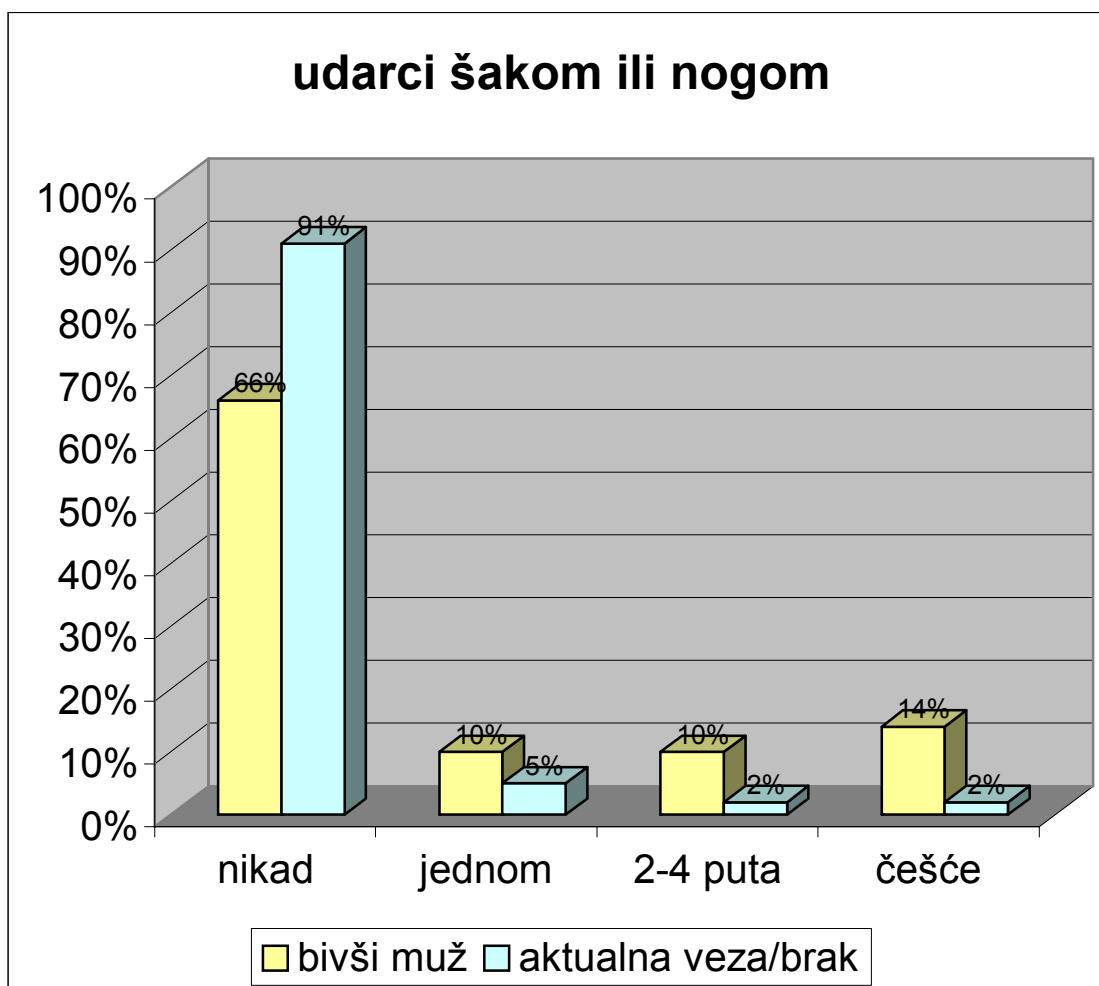
Grafički prikaz 15

Udarci otvorenim dlanom - fizičko zlostavljanje kolokvijalnog naziva šamar ili pljuska – vrlo je rasprostranjen oblik fizičkog zlostavljanja žena. Osim nanošenja boli, simbolička dimenzija ovog oblika agresije jest ponižavanje žrtve. Više od polovice rastavljenih žena (54%) doživjelo je da ih tadašnji bračni partner udari rukom – ošamari, pljusne -, a svaka je četvrta od njih zlostavljana na ovaj način češće od pet puta (27%)! U sadašnjim brakovima ili vezama ovom je zlostavljanju izloženo 17% žena.

4. Ekstremni oblici fizičkog zlostavljanja - udarci šakom ili nogom

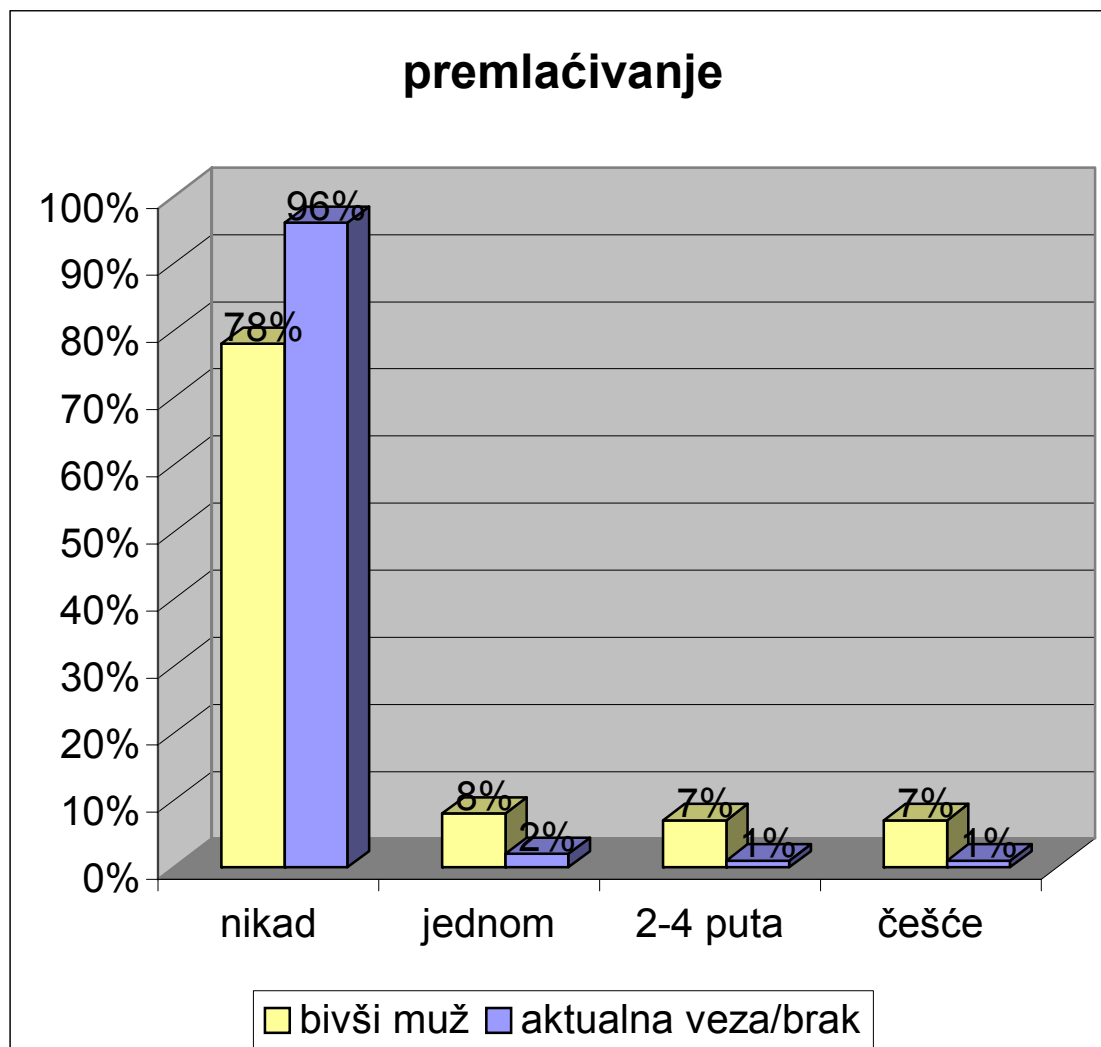
Grafički prikaz 16

Premda su svi oblici zlostavljanja najrjeđi u vezama koje su definirane kao *hodanje*, ipak je 11% žena bilo izloženo grubim radnjama poput guranja, povlačenja za kosu, uši i sl., a 8% žena u takvoj je vezi doživjelo i teži oblik agresije – udarac otvorenim dlanom. Kad je riječ o udarcima šakom ili nogom taj je postotak bitno manji – 2% (od čega polovica jednom). Od *bivšeg partnera* ovaj ekstremni oblik zlostavljanja doživjelo je 6% žena (2% jednom, a 4% češće), dok su *bivši muževi* i ovdje najčešći počinitelji teškog fizičkog zlostavljanja žena – 34% rastavljenih žena traumatizirano je na ovaj način. Među ženama koje su trenutno u braku/vezi na ovaj je način zlostavljano njih 5% jednom, a 4% dva ili više puta.

5. *Ekstremni oblici fizičkog zlostavljanja – premlaćivanje: puno teških udaraca rukama ili nogama, udarci glavom o zid ili pod, udarci predmetima*

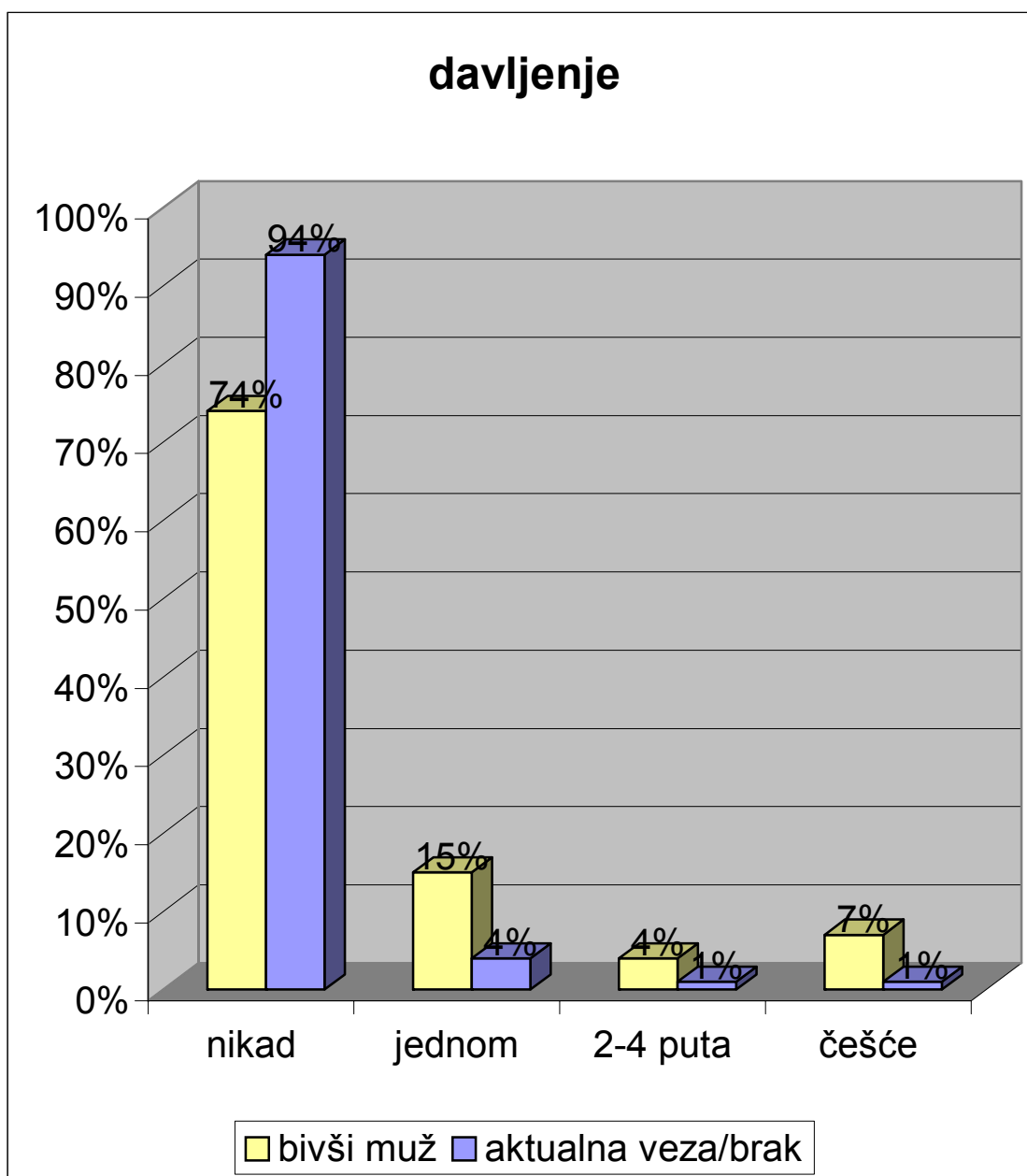
Grafički prikaz 17

I ovdje su rastavljene žene one koje su najčešće žrtve partnerove agresivnosti. Premlaćivanje kojega je počinitelj bivši muž doživjelo je čak 22% žena. Žrtvom teškog fizičkog zlostavljanja njih 8% bilo je jedan puta, dok je 7% premlaćivanje iskusilo od 2 do 4 puta, a narednih 7% rastavljenih žena bilo je premlaćeno češće od 5 puta. Od sadašnjeg bračnog/izvanbračnog partnera na ovaj je način traumatizirano 4% žena. Bivši partneri su počinitelji ovog zlodjela u 3% slučajeva, a bivši dečki u 1%.

6. Ekstremni oblici fizičkog zlostavljanja - davljenje

Grafički prikaz 18

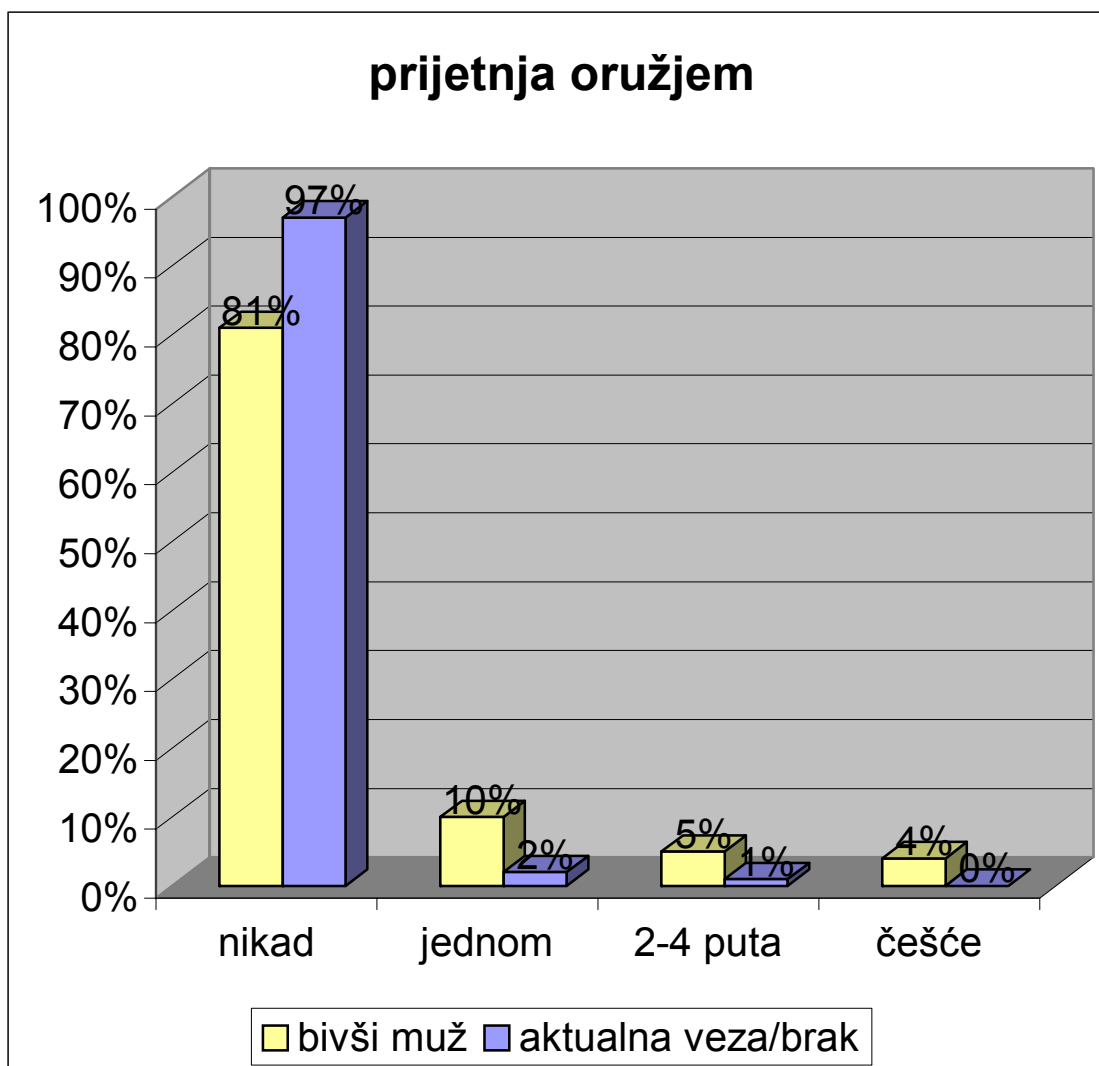

Na pitanje: *Koliko često se dogodilo da vas muškarac s kojim ste bili ili sada jeste u vezi tako **jako steže za vrat** kao da će vas zadaviti* dobili smo također zastrašujuće odgovore. Čak 26% rastavljenih žena ima ovo strašno iskustvo. Od sadašnjeg bračnog/izvanbračnog partnera ovakvu je traumu doživjelo 6% žena. Bivši partneri su počinitelji u 5% slučajeva, a bivši dečki u 2%.

7. *Ekstremni oblici fizičkog zlostavljanja – prijetnje oružjem*

Pitanje u upitniku glasi: Koliko često se dogodilo da vam muškarac s kojim ste bili ili sada jeste u vezi **prijeti nekim oružjem** (nož ili drugi oštri predmeti, pištolj ili drugo streljačko oružje, bomba, ...)?

Grafički prikaz 19

tekst i podatci o bivšem dečku i partneru

8. *Ekstremni oblici fizičkog zlostavljanja – fizičko ozljeđivanje žene oružjem*

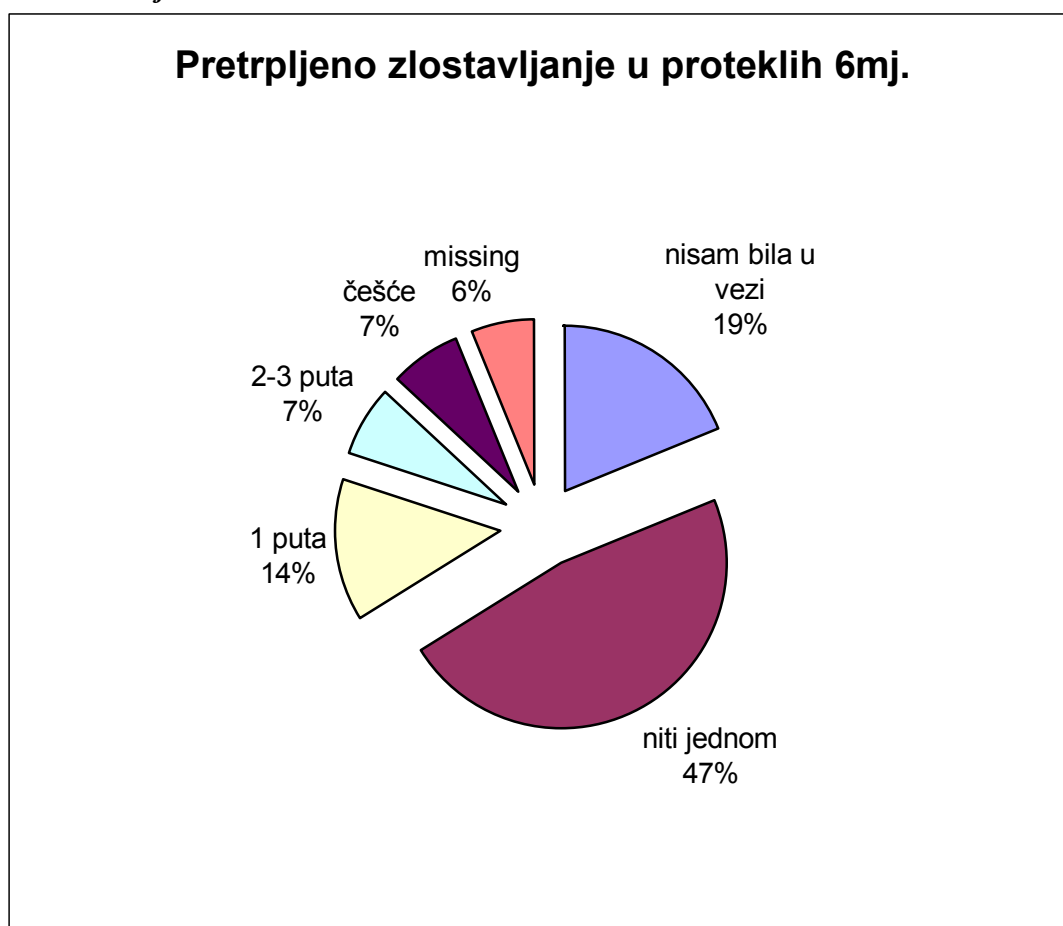
Kao što je bilo za očekivati, ovo je ipak najrjeđi način zlostavljanja žena: samo je jedna ispitanica od bivšeg dečka doživjela fizičko ozljeđivanje oružjem (0.16%). Od svojih nevjenčanih partnera 2% ispitanica doživjelo je fizičku agresiju pri kojoj su ozljeđene i oružjem; od bivših muževa na ovaj je način traumatizirano 4% ispitanica; a od sadašnjeg muža/partnera/dečka njih 1% (od toga pet žena jednom, jedna dva puta i 1 više puta).

3.2.3 KONTINUITET ZLOSTAVLJANJA

Rezultati analize posljednje varijable kojom je mjereno fizičko zlostavljanje žena pokazuju aktualnu sliku zlostavljanja. Naime, sva su se prethodna pitanja odnosila na cjelokupnost traumatskih iskustava kojih je počinitelj bio bračni/izvanbračni partner, a ovdje se mjeri recentno iskustvo u zadanom vremenskom okviru. Pitanje u upitniku glasi: *Koliko puta ste u proteklih 6 mjeseci doživjeli da muškarac s kojim ste u vezi bude grub prema vama, tj. fizički vas napadne (na bilo koji od prethodno spomenutih načina)?*

Budući da su ispitanice koje su na prvo pitanje o zlostavljanju (v42) odgovorile niječno trebale preskočiti set varijabli kojima se mjeri sanacija posljedica zlostavljanja – čega je i ova varijabla dio – poduzorak za analize tih varijabli iznosi 21% cjelokupnog uzorka (N=204).

Grafički prikaz 20 – fizičko zlostavljanje koje je bračni/izvanbračni partner počinio u proteklih 6 mjeseci

Kad se iz poduzorka izuzmu ispitanice koje su uskratile odgovor (12) i one koje u proteklih 6 mjeseci nisu bile u bračnoj/izvanbračnoj vezi (40), te samim time nisu niti bile izložene agresiji partnera, podatci su još više zabrinjavajući (N=152):

- 63% niti jednom
- 19% jedan puta
- 9% 2 – 3 puta
- 9% 4 puta ili češće

Sada umjesto 34% ispitanica iz poduzorka zlostavljanih žena, govorimo o realnih 37% ispitanica koje su, očito, žrtve nasilničkog ponašanja partnera u kontinuitetu. Gledano na cjelokupan uzorak ovog istraživanja (N=976) riječ je o 6% žena.

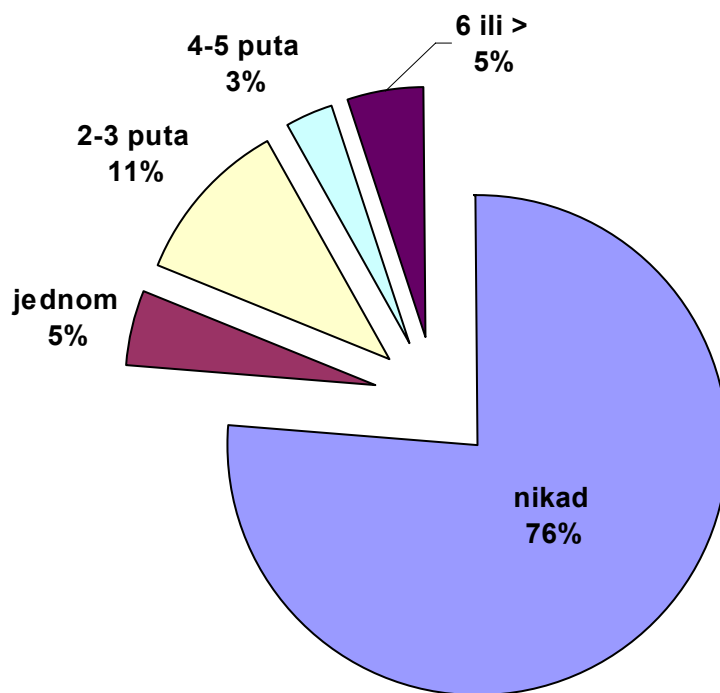
3.2.4 SEKSUALNO ZLOSTAVLJANJE

Seksualno zlostavljanje u bračnim/izvanbračnim vezama svakako je jedan od najtežih i psihički najbolnijih oblika zlostavljanja kojemu su žene izložene. Ovakvo je zlostavljanje ujedno i najteže dokazati, pa stoga i sankcionirati. O seksualnom zlostavljanju teško se progovara, te ono često ostaje tajnom između nasilnika i žrtve.

Nastojeći dobiti što potpuniju informaciju, osobit je trud uložen u verbalnu formulaciju varijable. Pitanje je moralo biti obzirno, a opet dovoljno jasno. Premda ne možemo sa sigurnošću tvrditi da su svi odgovori jednoznačni, smatram da je problem dobro obuhvaćen. Interpretaciji nalaza dobivenih ovom varijablom valja ipak prići s dodatnom dozom opreza, jer koliko god podatci sugeriraju da je ovdje riječ o ozbiljnom zlostavljanju, rezultati se ni u kom se slučaju ne mogu interpretirati kao silovanje.

Pitanje u upitniku (v151) glasi: *Uzevši u obzir sve vaše dosadašnje veze, koliko često ste imali spolni odnos na izričit zahtjev dečka/partnera/muža, a **protiv svoje volje**?* Skala za odgovore ima 8 stupnjeva: (1) *nikad nisam imala vezu*; (2) *nikad*; (3) *samo jednom*; (4) *2-3 puta*; (5) *4-5 puta*; (6) *6-7 puta*; (7) *8-9 puta*; (8) *10 ili više puta*.

Seks na izričit zahtjev partnera, a protiv svoje volje

Zabrinjavajuće velik postotak ispitanica ima iskustvo seksualnog odnosa *protiv svoje volje*, a na *izričit zahtjev partnera* – čak 34%, tj. svaka treća žena. Međutim još više iznenađuje da je 11% žena imalo seksualne odnose protiv svoje volje 2 – 3 puta, a čak 8% češće.

Analiza³² povezanosti seksualnog zlostavljanja i dobi ispitanice pokazala je da je ta veza, premda statistički značajna, izrazito slaba: koeficijent kontingencije $C = .19$; $p < 0.01$. Ovaj oblik zlostavljanja najčešći je u dobnoj kategoriji 49 – 59 godina (34%), a najrjeđi među najmlađim ispitanicama čija je dob u rasponu 18 – 26 godina (14%). Iste se dobne kategorije najviše razlikuju i kad je riječ o čestoti ovakvog iskustva: 25% : 9%.

Također je provjereno postoji li povezanost između upuštanja u seksualne odnose protiv vlastite volje i obrazovanja ispitanica, no statistička analiza niti ovdje ne daje objašnjenja: koeficijent povezanosti je potpuno beznačajan ($C = 0.03$), premda je signifikantnost na razini od 95%, tj. $p = 0.05$. Razlika između najmanje i najviše obrazovanih

³² Statistička analiza provedena je na poduzorku ispitanica koji isključuje žene koje još nikad nisu imale vezu (N=957).

ispitanica je 9% - žene čije formalno obrazovanje ne prelazi osnovnu školu imaju ovakvo iskustvo u 29% slučajeva, dok isto vrijedi za 20% žena najviše obrazovne razine.

Kako ne bismo ishitreno zaključili da seksualno zlostavljanje ne priznaje dobne ili obrazovne razlike, ili da ne bismo napravili još veću pogrešku i seksualne odnose **na izričit zahtjev partnera, a protiv svoje volje** možda nazvali strategijom za postizanje nekog cilja ili kompenzacijom umjesto zlostavljanjem, napravljene su dodatne analize: (1) povezanost s obrazovanjem partnera; (2) povezanost sa fizičkim zlostavljanjem.

Kad je riječ o formalnom obrazovanju partnera, statistička analiza korelacije sa seksualnim zlostavljanjem provedena je na poduzorku ispitanica koje sa bračnim/izvanbračnim partnerom stanuju u zajedničkom kućanstvu (N = 636). Premda raspodjela frekvencija sugerira da su muškarci sa završenom zanatskom ili trogodišnjom školom najskloniji ovakvom ponašanju (32%), a oni sa završenom gimnazijom najmanje (16%) u ovom slučaju nema statistički značajne povezanosti među varijablama.

Međutim, **fizičko zlostavljanje i seksualno zlostavljanje statistički su značajno povezani: $p < .01$; $V, Phi = .33$; $C = .31$.**

Među ispitanicama koje prema samoiskazu nikad od partnera nisu doživjele fizičko 'nasilje' njih se 83% također nikad nije upustilo u seksualni odnos protiv svoje volje. Za razliku od njih, svaka druga žena koja je bila žrtva fizičkog zlostavljanja, također je i seksualno zlostavljana (50%) i to 7% jednom, a 43% dva ili više puta!

Žalosna je činjenica da su ovim izrazito narušenim odnosima najčešće svjedoci djeca. Od ukupnog broja ispitanica koje su doživjele teško zlostavljanje od svog bivšeg/sadašnjeg (najčešće bračnog) partnera³³ njih 19% još nema djecu, 2% ne može imati djecu, a 2% iskazalo je da *nema namjeru imati djecu*. Sve ostale zlostavljane žene su majke: jedno dijete ima 24% ispitanica, dvoje djece – 33%, troje – 14%, dok njih 6% ima četvero ili više djece.

4. AGRESIVNOST ŽENA

Budući da do sada u Republici Hrvatskoj nije napravljena niti jedna ozbiljna studija o potencijalnoj agresivnosti žena u bračnim/izvanbračnim vezama, ponekad se može čuti neprimjereno i neargumentirano etiketiranje žena kao jednako agresivnih, ako ne i sklonijih agresivnom ponašanju nego li su to muškarci. Drugi problem, koji sam uočila pri problematiziranju agresivnosti žena jest površan pristup koji čak ne razlučuje je li riječ o samoobrani (kad više nema drugih opcija – tzv. *flight or fight* obrazac) ili se radi o stvarnom

---

³³ Počinitelj nasilja nad ispitanicom u 55.5% slučajeva je jedan te isti muškarac, a u 45.5% slučajeva riječ je o dvije ili više različitih veza (v118).

fizičkom nasrtaju. Dodatno, analitička razina ne prelazi interpretaciju frekvencije mjerene pojave i ne uzima u obzir ni kontekst niti intenzitet pretpostavljene sklonosti agresiji.

U ovom se radu nastojalo otkriti postoji li razlika između čestoće agresivnog ponašanja žena kojemu ne znamo uzrok i čestoće agresivnog ponašanja koje je u funkciji mehanizma samoobrane. Dodatno je analizirano ima li agresivan čin žena ikakve veze sa iskustvom fizičkog i seksualnog zlostavljanja kojega je počinitelj bračni/izvanbračni partner.

Prema redosljed u upitniku (v119), prvo pitanje kojim se mjeri agresivno ponašanje žena nalazi se u setu varijabli na koje odgovaraju samo žene koje, u skladu sa samoiskazom, jesu doživjele *fizičko nasilje* od bivšeg ili aktualnog bračnog/izvanbračnog partnera³⁴ (N=204). Pitanje glasi: *Koliko često ste u situacijama kad je muškarac bio grub prema vama na udarce uzvratili udarcem?*

Grafički prikaz 22

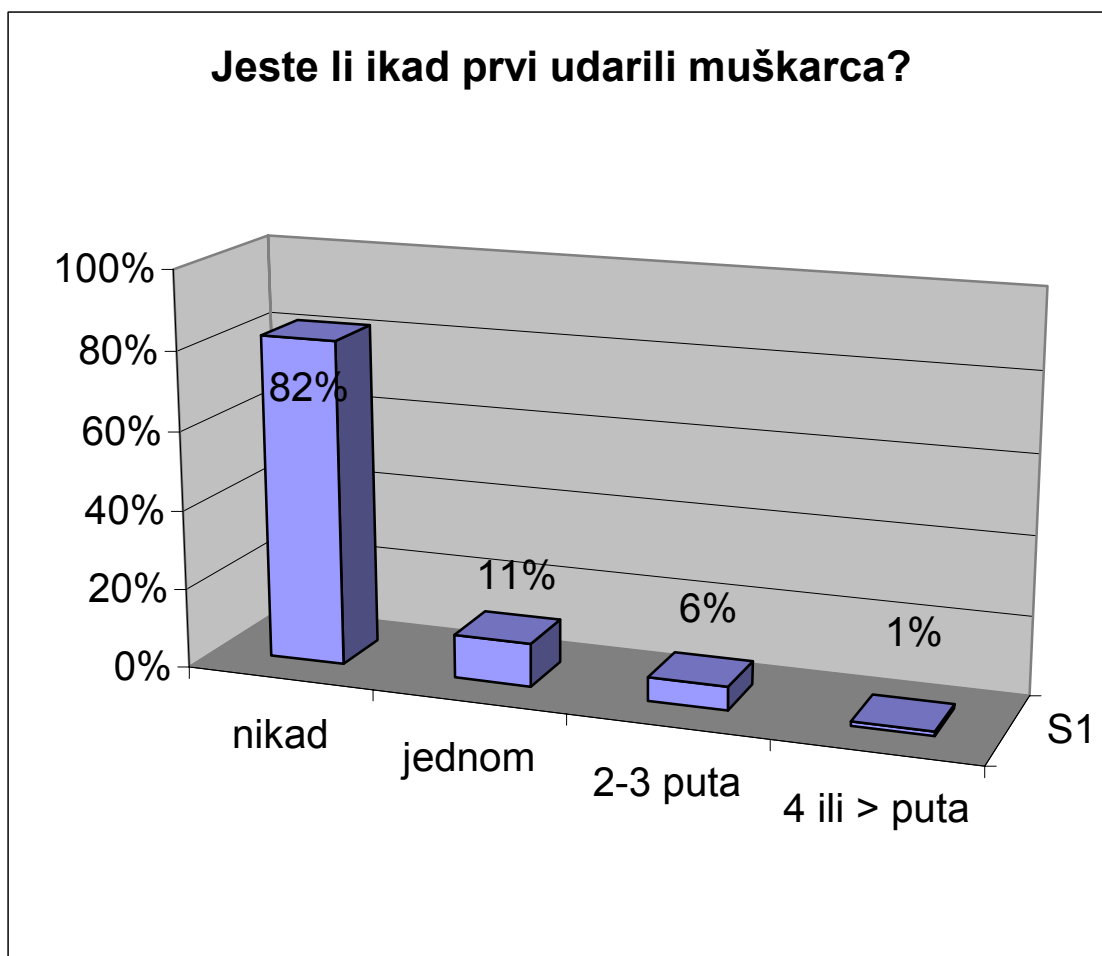
Podatci pokazuju da u ekstremnim uvjetima, tj. kad su fizički napadnute, 17% ispitanica uzvraća na agresiju često ili skoro svaki puta. Nekoliko puta je na agresiju uzvratilo 28% žena, a 24% uzvratilo je udarac samo jednom. Skoro svaka treća zlostavljana žena - 31% - agresiju trpi potpuno pasivno. U upitnik je uključeno i jedno od niza pitanja kojima se u

³⁴ Odgovor je uskratilo 9 ispitanica; N=195.

psihoterapijskoj praksi procjenjuje ozbiljnost anksioznosti: *Općenito, koliko često Vam se u životu znalo dogoditi sljedeće: **Bojala sam se da ću poludjeti***. Odgovori ispitanica koje jesu žrtve fizičkog zlostavljanja doista su zabrinjavajući (N=204): 48% *nikad*; 18% *jednom*; 34% *dva ili više puta*.

Na drugo pitanje u upitniku (v150) koje se tiče agresivnog ponašanja žena odgovarale su sve ispitanice osim onih koje nikad nisu bile u vezi (1%)³⁵. Verbalna formulacija glasi: *Uzevši u obzir sve vaše dosadašnje veze/brak, da li ste Vi ikad prvi udarili muškarca?* Intenzitet agresivnosti mjeran je na skali od 7 stupnjeva: *ne, nikad; samo jedan puta; 2 –3 puta; 4 – 5 puta; 6 –7 puta; 8 – 9 puta; 10 ili više puta*.

Grafički prikaz 23

Podatak da je gotovo svaka 5 ispitanica (18%) u nekom trenutku prva udarila muškarca zaista je zabrinjavajući. Dodatne statističke analize pokazale su kako su upravo one žene koje žive u neprihvatljivim životnim uvjetima, tj. one koje su od partnera doživjele fizičko³⁶ i/ili

³⁵ N=962

³⁶ $p < 0.01$; $\phi = -.17$

seksualno zlostavljanje³⁷ sklonije agresivnom ponašanju nego li žene koje nisu zlostavljane. Dok je čak 30% zlostavljanih žena jednom ili više puta prva udarila muškarca, među ženama koje nisu zlostavljane takvo je ponašanje u pola rjeđe (15%).

Slično je i kad je riječ o seksualno zlostavljanim ženama: među ženama koje nikad nisu imale seksualni odnos protiv svoje volje, 85% je onih koje nikad nisu prve udarile partnera; među ispitanicama koje su seksualno zlostavljanje doživjele jednom 81%, dok je taj postotak ipak niži za žene koje su seksualnom zlostavljanju izložene češće – 73%.

Ako se prisjetimo podatka iz poglavlja o fizičkom zlostavljanju žena gdje je vidljivo da je u aktualnom braku/vezi 27% žena izloženo prijetnjama fizičkom agresijom (u bivšem braku 61%), da je šamar ili pljusk u aktualnoj emotivnoj vezi podnijelo 17% žena (od bivšeg muža čak 54%) te ako (do daljnjeg i detaljnijeg propitivanja) prihvatimo da i žene iskazuju zabrinjavajuće visoku frekvenciju agresivnog ponašanja, možemo se s pravom zabrinuti nad civilizacijskom razinom našeg društvo.

5. ULOGA DRUŠTVENIH INSTITUCIJA U SANACIJI POSLJEDICA NASILJA NAD ŽENAMA I SUZBIJANJU NASILJA

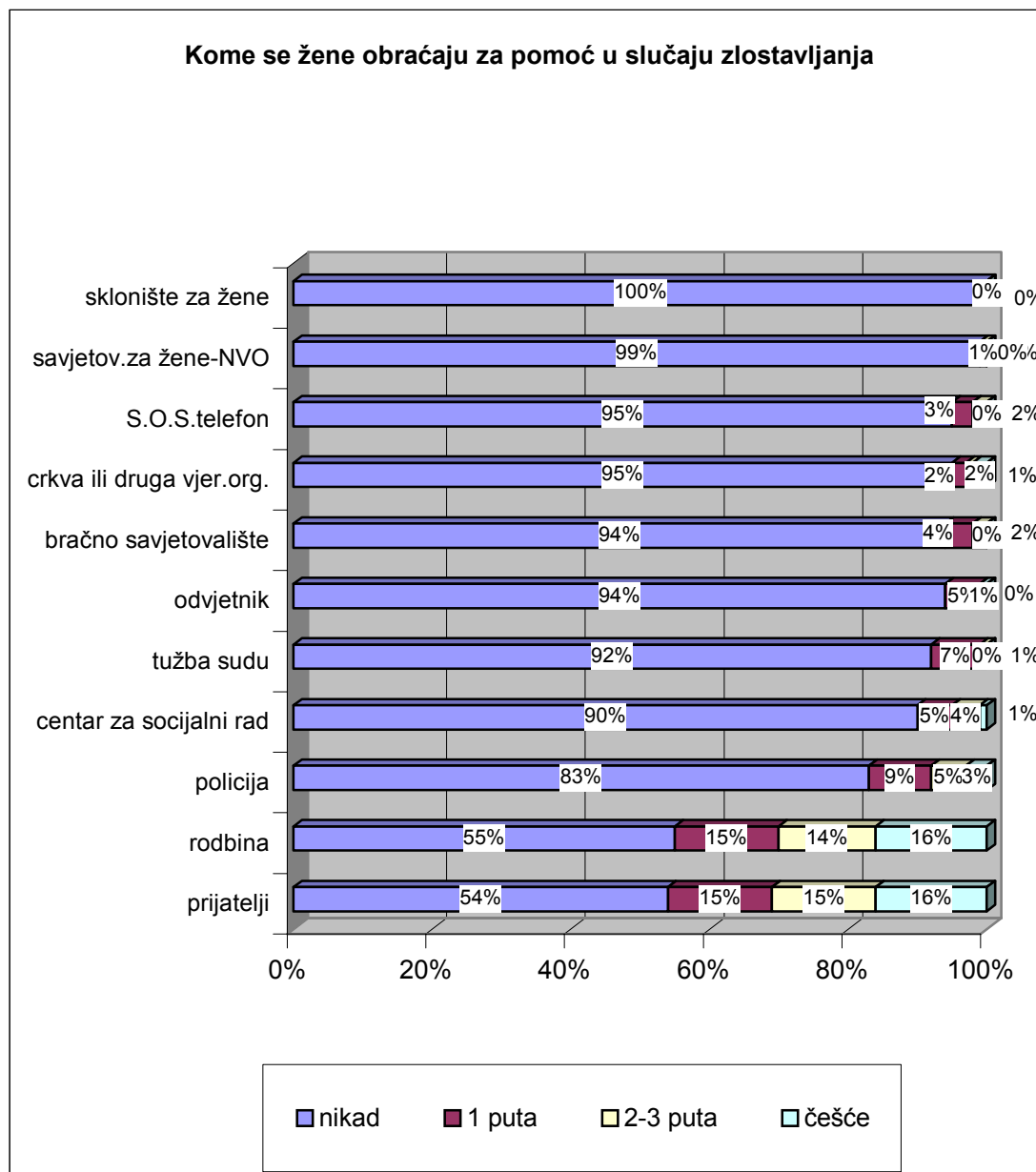
Jedan je od ciljeva ovog istraživanja i procjena svrhovitosti društvenih institucija koje se (po definiciji) bave zaštitom ljudskih prava i ugroženih socijalnih skupina općenito, te onih koje su specijalizirane za zaštitu od nasilja. Pitali smo zlostavljane žene (a) jesu li se *zbog fizičke grubosti/nasilnosti partnera ikad nekome obratile za pomoć ili zaštitu* i (b) od koga su *zatražile pomoć ili zaštitu*, te (c) jesu li primile traženu pomoć i u kojoj je mjeri bila korisna.

---

³⁷ $p < 0.01$; C, V = .11

5.1 Institucije i ustanove

Grafički prikaz 24

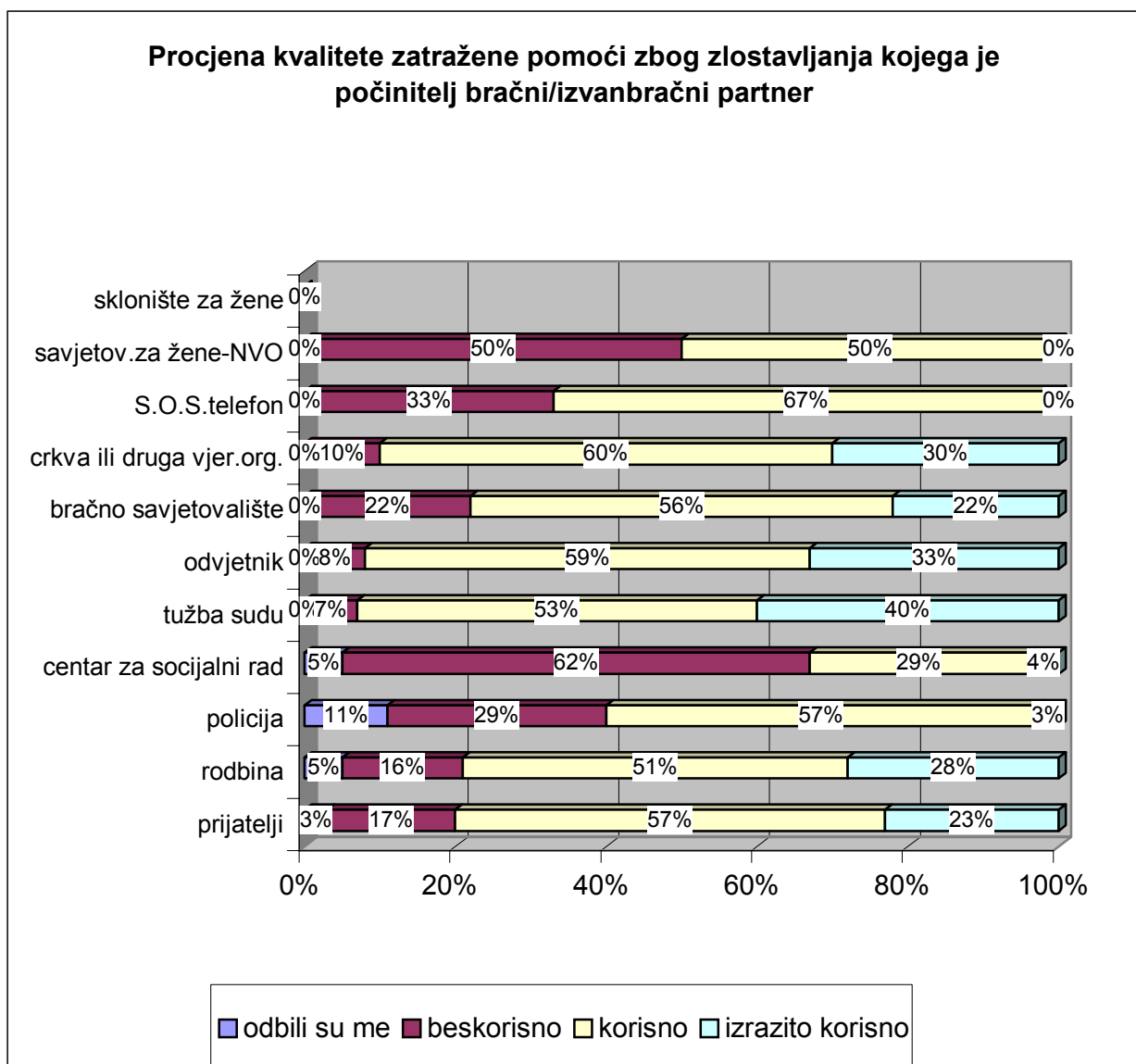
Ovi iznenađujući rezultati pripadaju kategoriji najvažnijih nalaza ovog istraživanja. Očito je da žene u najtežim situacijama ili naprosto 'šute i trpe' - čak niti ne pokušavajući od relevantnih društvenih ustanova dobiti pomoć, ili, pak, pomoć i zaštitu traže u svom najužem društvenom krugu – od prijatelja i rodbine. Ozbiljnost pitanja koje ovakvi rezultati nameću ne može se precijeniti: Zašto je tako?!?

Teško da se u bilo kojemu od mogućih idejnih scenarija odgovor može tražiti u strukturi ličnosti zlostavljanih žena ili njihovoj inertnosti i nevoljkosti da prime pomoć!

5.2 Procjena kvalitete (ne)dobivene pomoći

Ovako izneseni u postotcima, vjerodostojnim se mogu smatrati jedino podatci koji se odnose na procjenu pomoći dobivene od prijatelja (N=90) ili rodbine (N=88). Za sve ostale opcije grafički prikaz i postotci služe jedino kao relativno neutemeljeno ukazivanje na mogući trend, jer je broj ispitanica koje su od navedenih institucija ili ustanova tražile pomoć toliko nizak da nije dopustivo išta zaključivati. Primjerice, samo su 2 ispitanice zatražile pomoć nevladine organizacije - savjetovališta za žene, i budući da je pruženu pomoć jedna evaluirala pozitivno, a druga negativno grafikom navodi na neutemeljen zaključak da je savjetovalište u 50% slučajeva učinkovito, u 50% ne.

Grafički prikaz 25

Smatram da grafikom ipak nije besmislen, stoga što pokazuje da postojeće društvene organizacije i ustanove ipak ne odbijaju pružiti uslugu ukoliko im se žena obrati za pomoć. Osim policije (N=35) i centra za socijalni rad (N=21).

5.3 Korištenje usluga zdravstvenog sustava

Na pitanje (v120-124): *Koliko često ste zbog posljedica fizičke grubosti dečka/partnera/muža bili kod liječnika* dobili smo sljedeće odgovore:

➤ Liječnik opće prakse	78% nikad	12% jednom	10% dva ili više puta
➤ Psiholog ili psihijatar	89% nikad	5% jednom	6% dva ili više puta
➤ Liječnik specijalist	92% nikad	3% jednom	5% dva ili više puta
➤ Zubar	93% nikad	4% jednom	3% dva ili više puta
➤ Ginekolog	97% nikad	3% jednom	

(v125) *Jeste li ikad zbog posljedica fizičke grubosti dečka/partnera/muža zadržani u bolnici?*

- Nikad 96%
- 1 dan 2%
- 2 –3 dana 1%
- 4 ili više dana 1%

5.4 Društveni trošak nasilja nad ženama izražen kroz gubitak radnih dana

Pitanje u upitniku glasi(v126): *Jeste li ikad zbog posljedica fizičke grubosti dečka/partnera/muža izostali s posla (bolovanje):*

- Nikad 77%
- 1 dan 5%
- 2 –3 dana 9%
- 4 – 5 dana 4%
- 6 ili više dana 5%

Ne vjerujem da ćemo pogriješiti ako zaključimo da su zlostavljane žene minimalan izravni trošak društvu/državi - bilo kroz korištenje zdravstvenih ustanova, bilo putem gubitka radnog učinka. I premda veliki sustavi koji se deklarativno bave ovim problemom za svoje održavanje troše vjerojatno znatna društvena/državna sredstva teško da se njihovo postojanje može opravdati pruženom pomoći zlostavljanim ženama. Čini se da direktne troškove i posljedice zlostavljanja kojega je počinitelj njihov bračni/izvanbračni partner ove žene u najvećoj mjeri amortiziraju na individualnoj ili obiteljskoj razini. Međutim, još uvijek ostaje otvoreno pitanje neizravnih društvenih troškova nasilja nad ženama koji se mogu iščitati iz podataka o prosječnoj godišnjoj potrošnji različitih lijekova koji se izdaju na liječnički recept,

te iz frekvencije obolijevanja od bolesti čija manifestacija ne odaje da imaju ikakve veze sa zlostavljanjem.

5.5 Prikriveni ekonomski aspekti nasilja nad ženama

U upitniku smo na godišnjoj bazi (za 2002.g.) mjerili čestoću konzumacije lijekova (a) za smirenje, (b) protiv nesаницe, (c) protiv bolova, i (d) protiv depresije. Statistička analiza *t-test* kojom je provjereno postoji li statistički značajna razlika³⁸ između grupe žena koje nisu i grupe žena koje jesu doživjele zlostavljanje pokazala je bitnu razliku na sve četiri grupe lijekova. Zlostavljane žene znatno češće konzumiraju lijekove ($p < 0.01$). Najviše koriste medikamente protiv bolova, slijede lijekovi za smirenje, zatim lijekovi protiv nesаницe te na kraju, s najmanjom čestoćom konzumacije, lijekovi protiv depresije.

Kad bi bili dostupni vjerodostojni podatci o cijenama i ukupnoj distribuciji ovih grupa lijekova za mjerenu godinu, mogla bi se napraviti relativno dobra procjena ovog neizravnog društvenog troška nasilja nad ženama.

Suprotno očekivanjima, kad je riječ o odlascima k liječniku *t-test analiza* pokazala je da nema statistički značajnih razlika između grupe ispitanica koje jesu i onih koje nisu zlostavljane. U Hrvatskoj žene, na godišnjoj bazi, posjećuju zubara u prosjeku između 1 do 2 puta, s tim da zlostavljane žene to čine nešto rjeđe. Kad je riječ o ginekologu godišnji je prosjek jedan, a za grupu zlostavljanih žena i opet zanemarivo niži. Liječniku opće prakse žene odlaze u prosjeku 2 do 3 puta godišnje³⁹, a razlika između testiranih grupa ispitanica nema. Isto vrijedi i za liječnike specijaliste, s tim da je čestoća posjeta niža i u prosjeku je riječ o jednom odlasku liječniku specijalisti godišnje.

5.6 Umorne žene hrvatske

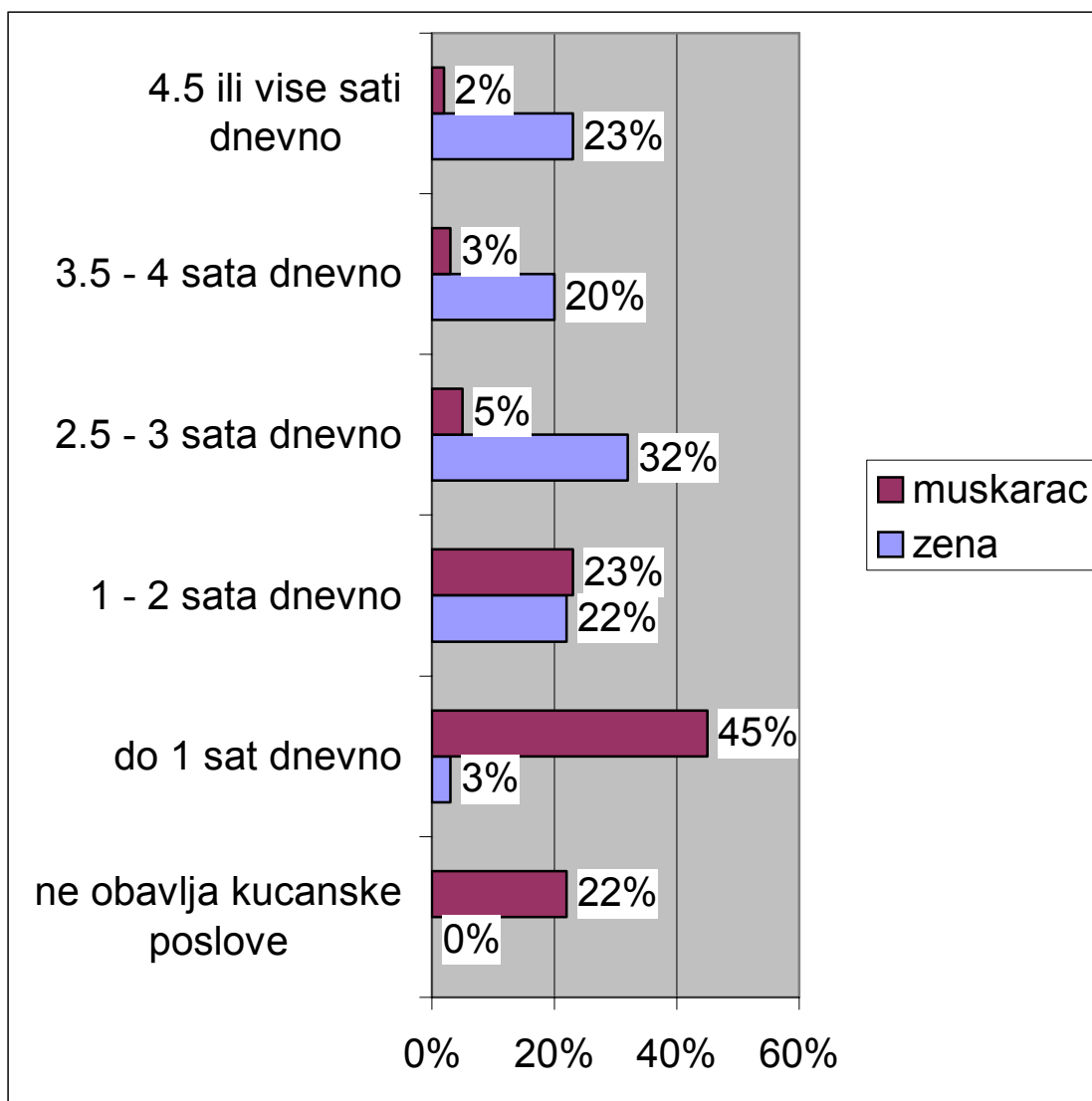
Na pitanje koliko često osjećaju umor samo je 17% ispitanica odgovorilo vrlo rijetko i nikada (3%), dok 51% žena umor osjeća često (27%) i vrlo često, gotovo svakodnevno (24%). Nije to teško razumjeti ako se uzme u obzir da uz posao koji obavljaju, nerijetko i svi kućanski poslovi čekaju 'žensku ruku'. Čini se da je u našoj zemlji još uvijek vrlo utjecajna patrijarhalna matrica uređenja muško ženskih odnosa u bračnoj/izvanbračnoj vezi koja podrazumijeva zajedničko stanovanje. Pitanje o prosječnoj količini vremena koju radnim

---

³⁸ Sintagma *statistički značajna razlika* najjednostavnije rečeno znači da uz određeni stupanj vjerojatnosti (najčešće 95% ili 91%) možemo tvrditi kako manifestna (izmjerena, opažena) razlika između dvije grupe ispitanika nije slučajna već je rezultat neke pravilnosti (zakovitosti, pojave, fenomena).

danom utroše na poslove poput kuhanja, čišćenja, pranja rublja, glačanja, nabavke namirnica i sl. isključuje vikend, kao i brigu. Angažman u vlastitom kućanstvu mjeran je za obadvoje partnera.

Grafički prikaz 26 – komparacija vremena (i energije) koje muškarci i žene ulažu u održavanje vlastitog doma

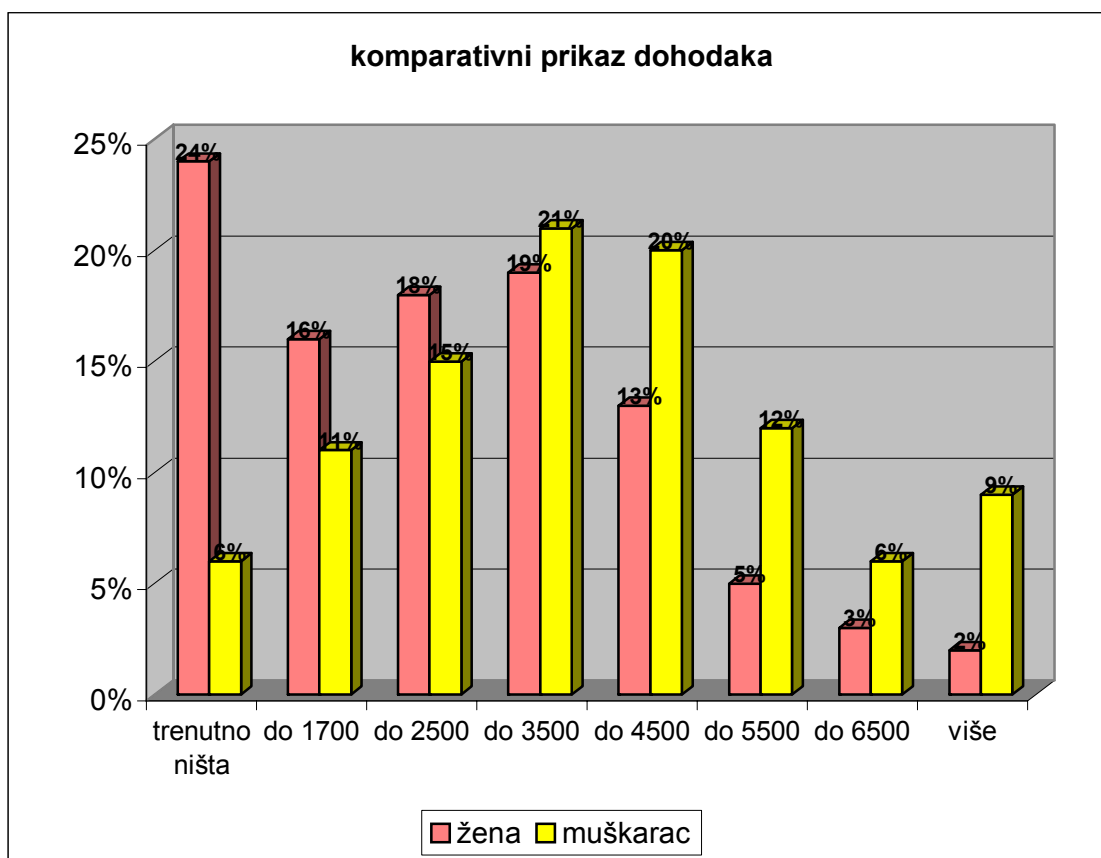
Ipak, svoje je trenutno zdravstveno stanje dobrim i izrazito dobrim procijenilo je 82% ispitanica.

Kad je riječ o raspolaganju novcem i donošenju najvažnijih financijskih odluka u kućanstvu u 68% brakova/veza vladaju egalitarni odnosi, a u 20% slučajeva ova odgovornost pripada najčešće ženi. Od ovih 642 ispitanice, njih 9% samo ponekad ima utjecaj na trošenje kućnih financija, a i to postižu uz teškoće, dok je 3% ispitanica iskazalo da uopće nemaju

³⁹ Valja imati na umu da je riječ o dobno omeđenom uzorku – ispitanice nisu mlađe od 18 godina, niti su starije od 65 godina.

utjecaj i da ove odluke uvijek donosi netko drugi. U sljedećem grafičkom prikazu može se vidjeti koliki je prosječan dohodak žena i muškaraca iz ovog poduzorka.

Grafički prikaz 27 – prosječni mjesečni prihodi žena i muškaraca

Iz ovog se grafikona dobro očitava neravnopravna distribucija financijske (ne)moći među spolovima u Hrvatskoj. Što je dohodak manji žene su zastupljenije, što dohodak više raste tim se smanjuje i broj žena u toj dohodovnoj kategoriji. Čini se da se aktualno (premda javno osporavano) siromaštvo ipak najснаžnije odražava na životima žena. Bez poboljšanja ovog temeljnog kriterija održanja vlastite egzistencije bespredmetno je razmišljati o zaštiti vlastitog dostojanstva i uzmaku od zlostavljanja bilo u obitelji bilo na radnom mjestu.

III STRUKTURNE PREPREKE SUZBIJANJU I PREVENCIJI ZLOSTAVLJANJA ŽENA (I DJECE)

Najvažnije strukturne prepreke uspješnom suzbijanju nasilja nad ženama obrađene su detaljno u prethodnim poglavljima. Ključna je među njima (1) financijska nemoć žena izražena kroz tri bitna parametra - status zaposlenosti, strukturu vlasništva aktualnog stambenog prostora, te prosječan mjesečni prihod. Iduća je (2) slaba učinkovitost društvenih institucija i ustanova zaduženih za sanaciju posljedica zlostavljanja i suzbijanje agresivnog ponašanja. Uz nepovjerenje u institucije koje je prikazano u prethodnom poglavlju valja dodati još i (3) slabu informiranost o pravnim aspektima koji se tiču uređenja obiteljskih odnosa. Naime, samo 33% ispitanica smatra da znaju ponešto (25%) ili puno (8%) o Obiteljskom zakonu.

Neosporno je da je financijski aspekt ključan, kako za suzbijanje nasilja nad ženama tako i za organizaciju svakodnevnog života i aktualizaciju potencijala svake osobe, stoga se ovdje još jednom detaljno prikazuje situacija vezana uz prosječne mjesečne prihode.

U ukupnom uzorku ispitanica bilo je 28% žena koje su odgovorile da trenutno ništa ne zarađuju. Među njima su najzastupljenije nezaposlene žene (11.4%), zatim osobe koje su još u procesu obrazovanja (9%) te kućanice (6%). Preostali se dio odnosi na manji broj žena koje rade, ali svojom djelatnošću ne ostvaruju financijski prihod: poljoprivreda (0.42%), radni odnos (0.21%), honoraran rad/rad 'na crno' (0.21%) te poduzetništvo (0.11%). Budući da bi udio žena koje su još u obrazovnom procesu, i za koje je relativno prihvatljivo da ne ostvaruju dohodak vlastitim radom, mogao iskriviti rezultate, ovaj će dio ispitanica biti isključen iz daljnjih statističkih analiza kojima je cilj bolje razumijevanje financijskog položaja žena u Republici Hrvatskoj.

Kad su iz uzorka isključene osobe od kojih se ne očekuje da samostalno osiguraju svoju materijalnu egzistenciju (učenice i studentice), analitički se postupci provode na poduzorku od 837 ispitanica. Nalazi i dalje ostaju više nego zabrinjavajući:

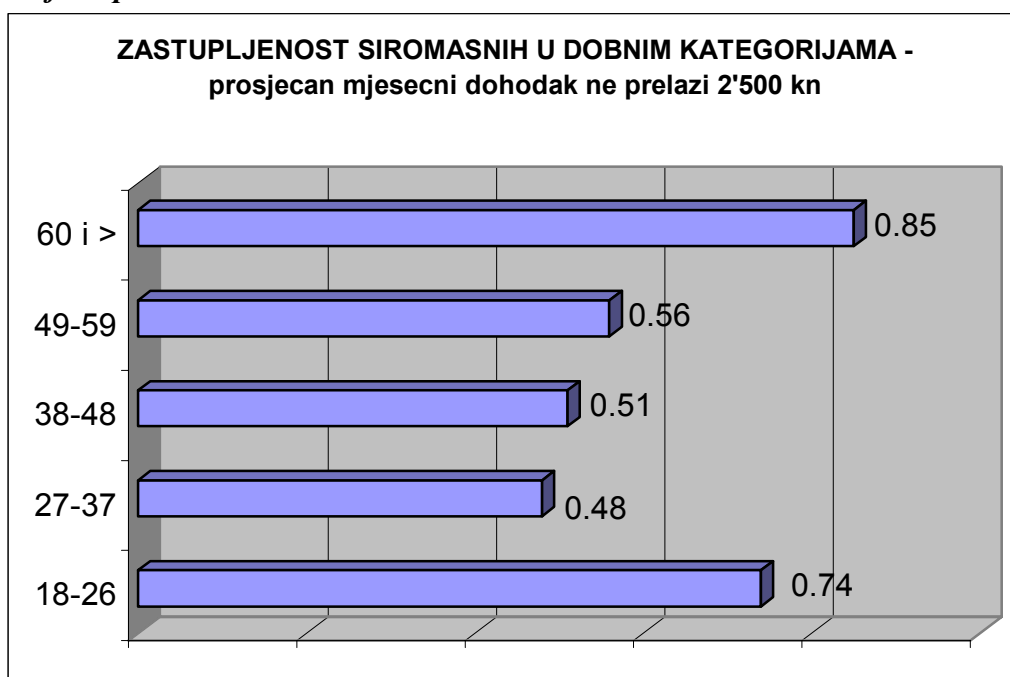
21%	- trenutno nema vlastitog dohotka
17%	- zarađuje do 1'700 kuna
19%	- zarađuje od 1'750 do 2'500 kuna
19%	- zarađuje od 2'550 do 3'500 kuna
13%	- zarađuje od 3'550 do 4'500 kuna
11%	- zarađuje 4'550 kuna ili više

Više od 76% žena u našoj zemlji ne može se niti približiti iznosu⁴⁰ koji se tretira kao službeni podatak o prosjeku plaće u Republici Hrvatskoj. Uznemirujuća je činjenica da **čak 57% žena u našoj zemlji nema prihod veći od 2'500 kuna.**

1 Dobna struktura 57% najsiromašnijih žena

Neparametrijska mjera asocijacije – koeficijent kontingencije – pokazuje statistički značajnu, premda slabu povezanost između dobi i visine dohotka⁴¹. U sljedećem grafičkom prikazu može se jasno razabrati dobna struktura najsiromašnijih iskazana proporcijom osoba određene životne dobi.

Grafički prikaz 28

Među radno sposobnim ženama čiji dohodak ne prelazi 2'500 kuna, dakle među najsiromašnijima, nalazi se od ukupnog broja određene dobne kategorije⁴² gotovo cjelokupna populacija žena dobi od 60 ili više godina – njih 85%; čak 74% osoba dobi između 18 i 26 godina; 56% osoba dobi između 49 i 59 godina; 51% osoba dobi između 38 i 48 godina; te

⁴⁰ Situacija je tek za nijansu manje tamna kad se analiza ograniči samo na poduzorak zaposlenih žena (dakle kad izuzmemo žene koje su privatne poduzetnice, poljoprivrednice, zaposlene honorarno/'na crno', umirovljene te one koje su kućanice, nezaposlene ili učenice/studentice). U ovom slučaju 34% žena zarađuje do 2'500 kuna; 28% zarađuje između 2'550 i 3'500 kuna; 21% zarađuje između 3'550 i 4'500 kuna; 9% zarađuje između 4'550 i 5'500 kuna; 4% zarađuje između 5'550 i 6'500 kuna; 4% zarađuje 6'550 ili više kuna mjesečno. Još uvijek ostaje 63% žena kojima je mjesečni prihod bitno manji od prosječne plaće u Republici Hrvatskoj. Pitanje na koje bi naredna istraživanja (kvalitativna) mogla potražiti odgovor svakako glasi: kako se ovih 63% hrvatskih žena snalazi u svakodnevnicu sa financijskim fondom koji za 13% njih iznosi 7.5 eura dnevno, za 41% njih najviše 11 eura dnevno, a u najboljem slučaju - do 15 eura dnevno - za 46% ovih zaposlenih žena.

⁴¹ $p=.000$; koeficijent kontingencije=.251

⁴² I ovdje su iz analize izostavljene osobe koje se još uvijek nalaze u procesu formalnog obrazovanja.

48% osoba dobi između 27 i 37 godina. Ovi podatci⁴³ ne ostavljaju prostora za relativizaciju problema. Više je nego razvidno da su žene u našoj zemlji doista u izrazito teškoj financijskoj situaciji, a u najlošijem su položaju najstarije i najmlađe žene.

2. obrazovna struktura 57% najsiromašnijih žena

Tablični prikaz 4

postignuta razina obrazovanja	postotak unutar kategorije prihoda do 2'500 kuna	proporcija od ukupnog broja žena ove obrazovne razine
do 8 razreda osnovne škole	27%	0.91
zanatska škola ili trogodišnja srednja škola	32%	0.86
četverogodišnja srednja škola	27%	0.46
gimnazija	4%	0.41
viša škola, nedovršen dodiplomski studij	6%	0.35
fakultet, magisterij, doktorat	3%	0.13

Vrlo se slični postotci mogu vidjeti i kad se zapitamo tko su zapravo žene koje ne ostvaruju nikakav vlastiti prihod u vidu novčane plaće. Dodatna analiza ove (ne)dohodovne kategorije pokazuje sljedeću obrazovnu strukturu: 32% - do 8 razreda škole; 31% - završena zanatska ili trogodišnja srednja škola; 24% - završena četverogodišnja srednja škola; 3% - završena gimnazija; 6% - viša škola ili nedovršen dodiplomski studij; 4% - završen fakultet, magisterij ili doktorat.

Neosporna je veza između postignutog stupnja formalnog obrazovanja i visine prosječnog mjesečnog dohotka (koliko god taj dohodak bio neprimjeren objektivnim životnim troškovima: cijenama osnovnih energenata, prehrambenih namirnica i ostalih nužnosti poput odjeće, obuće, namještaja, te zadovoljavanja društvenih i kulturnih potreba). Korelacijske analize provedene na poduzorku žena koje su (a) formalno zaposlene, (b) žena koje rade honorarno/'na crno' i (c) žena koje su privatne poduzetnice (N=530) potvrdile su da je stupanj obrazovanja statistički značajno i solidno⁴⁴ povezan s visinom prosječne mjesečne zarade. Provjerena je i povezanost između visine dohotka i dobi ispitanica, ali je ta veza bitno slabija⁴⁵ i k tome se još smanjuje ukoliko se u analitičkom postupku kontrolira utjecaj

⁴³ Pogreška uzorka je +/- 3.1%.

⁴⁴ Uz signifikantnost p=.000 Pearsonov koeficijent korelacije $r^2=.58$; Spearmanov $\rho=.6$

⁴⁵ Premda je statistički značajna, povezanost je slaba: p=.000; $r^2=.24$; $\rho=.24$

postignutog stupnja obrazovanja (parcijalna korelacija)⁴⁶. Možemo zaključiti kako je i za poziciju na tržištu rada i za iznos prosječne mjesečne zarade ključan kriterij stupanj postignutog formalnog obrazovanja. Nažalost, konstelacija tržišta rada u našoj zemlji, kao i globalno, ne ostavlja mjesta optimizmu za žene niže razine obrazovanja.

3. Predrasude i stereotipi

Kad god se govori o obitelji ili kad se raspravlja o odnosima žena i muškaraca neka se neobična i teško prihvatljiva mišljenja uvijek i ponovno nameću. U ovom je upitniku, stoga, napokon provjerena njihova utemeljenost.

- Ženina dužnost je da zbog djece po svaku cijenu sačuva dom i obitelj. – 22%
ispitanica se uglavnom/u potpunosti slaže
- Pametna žena zna da se treba prilagoditi muškarcu i ne izazivati ga – ako ne čini tako sama je kriva za sve što joj se dogodi. – 14%
- Prava vjernica nikad se neće rastati od muža, ma kakav on bio, jer bi time prekršila Božju zapovijed i počinila težak grijeh. – 12%
- Žena koja istinski voli muškarca neće ga ostaviti ni zbog čega, pa ni zbog batina. – 9.5%
- Neke je žene doista potrebno batinama dovesti u red. – 7%
- Muškarac je *glava kuće* i u svim važnim pitanjima treba imati *zadnju riječ*. – 6.5%
- Ako muškarac fizički kazni svoju suprugu/partnericu, on najbolje zna zašto je to učinio i nitko nema pravo uplitati se. – 6%

---

⁴⁶ $p=.000$; $r^2=.22$

IV. ZAKLJUČAK

Okosnicu zaključka ovoga rada zapravo najbolje prezentira pitanje br. 177 iz upitnika. O odgovoru relevantnih osoba i institucija ovisi učinkovitost svih društvenih intervencija upravljenih ka suzbijanju zlostavljanja.

Prema Vašem osobnom uvjerenju, može li se problem obiteljskog nasilja uopće rješavati u situaciji kad žene – žrtve nasilja – nemaju kamo otići, već su prisiljene ostati u zajedničkom kućanstvu s nasilnim muškarcem?

U istraživanju je od 976 ispitanica koje reprezentiraju populaciju žena naše zemlje njih 23% odgovorilo *vjerojatno ne*, a 42% *sasvim sigurno ne* što ukupno čini 2/3 ispitanica.

Upitane da procijene koliko je prema njihovom mišljenju važno u našoj zemlji zlostavljanim ženama (i djeci) osigurati sigurno sklonište i zaštitu od nasilnika njih 14% odlučilo se za opciju *uglavnom važno*, a 84% za opciju *izrazito važno*⁴⁷.

---

⁴⁷ Skala za procjenu ima 5 stupnjeva: potpuno nevažno; uglavnom nevažno; ne mogu procijeniti; uglavnom važno; izrazito važno.

V. METODOLOŠKI DODATAK

Budući da je agencija Target konstuirala uzorka populacije žena Republike Hrvatske i organizirala provedbu istraživanja na terenu metodom *licem u lice* u Prilogu dostavljamo njihovo izvješće o (1) korištenoj metodologiji; (2) tablični prikaz Planirani i realizirani broj ispitanica u istraživanju; i (3) tablični prikaz broja anketarki u pojedinoj regiji te izvješće o nerealiziranim anketama prema regijama i razlozima odbijanja. Isto tako prilažemo Uputu za anketiranje koju je za pripremu i edukaciju anketarki koncipirala Udruga za istraživanje i praćenje socijalnih odnosa, te jedan primjerak Upitnika.